

L'OBRA CIENTÍFICA DE JOSEP ALSINA I BOFILL

RAMON CASARES I POTAU, MANUEL DE FUENTES SAGAZ

Institut Policlínic, Barcelona

*«La fidelitat a la terra obliga
a molt més que al retret i a la protesta;
obliga a llençar-nos a una feina creadora.»*
J. Alsina i Bofill (març 1982)

INTRODUCCIÓ

Aquest treball vol ser un just homenatge al Dr. Josep Alsina i Bofill, en el seu vessant científic. Ell mateix digué que mai no havia estat un científic dedicat a la investigació i experimentació, sinó un experimentat home de ciència que va abocar en els seus malalts tots els coneixements mèdics al seu abast. Els metges poden fer ciència de diverses maneres. Cadascuna està presidida per conceptes diferents del mot ciència, i per les diverses divisions que s'hi poden fer. Podria fer-se una primera divisió entre ciències naturals i ciències biològiques; i se'n podria fer una darrera entre ciències bàsiques i ciències aplicades. La medicina, ciència a la qual dedic  la seva vida el Dr. Alsina, compr n moltes d'aquestes divisions. Ell hi treballà gairebé en tots els camps, llevat de la recerca, només conreada durant la seva etapa de professor de la Universitat Autònoma.

Per sobre de qualsevol plantejament científic, però, plan  sempre la gran humanitat que posà en totes les seves actuacions al llarg de la seva dilatada vida. Cal destacar la seva fidelitat a les pròpies idees; mai no torn  enrera de les posicions o declaracions que l'havien d'enfrontar amb les fortes repressions d'aquella postguerra tan dura per a tothom.

En recordar el Dr. Alsina, tenim molt present la seva capacitat humana, la seva memòria i intel lig ncia, la seva facilitat a l'hora de parlar, d'escriure i de cop ar el fet est tic; la seva estimació a la llengua i al país. I, per damunt de tot, l'amistat i el respecte que mostr  sempre a aquells qui el conegu rem. Era un metge humanista de la vella escola. Poc fantasiós, tocant sempre de peus a terra, prudent i cautelós amb el diagnòstic. El catalanisme presidí tothora la

seva trajectòria política i científica, com també la seva actuació en institucions que representen la societat civil catalana.

Hem intentat fer un estudi de les aportacions científiques del Dr. Alsina, en els vessants de la docència, l'assistència i la recerca mèdica. Es dedicà a la docència universitària entre els anys 1933 i 1938, a la Universitat Autònoma de Barcelona. Podem dir, però que al llarg de la seva vida mai no deixà d'exercir el seu mestratge mitjançant el diàleg, les conferències i les publicacions. En el camp de l'assistència, aconseguí un gran èxit per la seva comprensió, i per la pau i serenor que transmetia al malalt i a la seva família. La seva breu carrera com a investigador, que dugué a terme els anys que fou professor de la Universitat Autònoma, es veié truncada per la depuració i el càstig que li reportaren les seves idees nacionalistes. Mai més no se li permeté l'accés a l'Hospital Clínic. La visió de la seva obra no seria completa si no hom considerés les seves aportacions filològiques i la seva significativa tasca en la recuperació i la normalització del català científic i mèdic.

Nascut a Palafrugell el 21 de juny de 1904, Alsina i Bofill féu sempre gala del seu origen palafrugellenc i empurdanenc. La seva dilatada existència fou testimoni d'un llarg i dolorós fragment de la història del nostre país, ensems que de la ràpida evolució de la medicina. Sabé adaptar-se molt bé als grans canvis de la medicina i estigué reciclant-se contínuament per estar al dia i aportar la vanguardia de la sanitat als seus malalts. La mort li arribà als 89 anys, el 27 d'agost de 1993. Va aconseguir un dels seus desitjos: tenir una llarga vida i una vellesa ben curta. En una entrevista publicada a Serra d'or el novembre de 1973 declarà: «No em preocupa que els anys passin, el que em fa por és que la vida s'allargui excessivament. Contemplar la pròpia davallada física, intel·lectual i professional ha de ser una de les coses més amargues d'aquesta vida» (1). No va arribar a la davallada física i encara menys a la intel·lectual o professional. A la seva mort tenia visites concertades per un mes més tard, i feia tan sols un mes que havia lliurat el seu darrer article a la Reial Acadèmia de Medicina.

El 1971, Belarmino Rodríguez Arias, amb motiu de l'ingrés de Josep Alsina i Bofill en la Reial Acadèmia de Medicina, el definí com «un arquetipus d'internista i model reviscut del més legítim metge de família» (2). Oriol Casassas l'ha considerat el primer nefròleg que hi hagué a Catalunya (3). Alsina i Bofill reconegué que, quan ell començà a exercir, es podia ser metge de capçalera a través de la nefrologia. Posteriorment, a causa de la tecnificació, li fou impossible ser metge de capçalera sense ésser internista. Com ell mateix expressà, «l'internista no és el metge que no es dedica a res, que no s'ha especialitzat en res, sinó el que s'imposa a diari la difícil tasca d'enfrontar-se amb la totalitat del malalt» (4). Opinava que el metge de capçalera: «és molt més que metge a seques, perquè damunt de la seva actuació tècnica és l'amic, el conseller, el refugi de tots els mals i de totes les hores» (5).

Alsina i Bofill era una persona de caràcter contemplatiu, a qui agradava reflexionar. Ell mateix ho reconeix dient que «si algun cop girem els ulls cap

el panorama del nostre passat, hi trobarem, afalagant-nos, èxits professionals, efemèrides familiars; però potser el que destacarà més vivament, més emotivament en el nostre record seran aquelles estones d'íntim recolliment i de meditació, d'evasió i de projectes, reduïts a il·lusions, que el lleure ens ha permès»(6).

Després de la seva mort, foren moltes les persones que glossaren la figura de Josep Alsina i Bofill. Jaume Padrós afirmà que havia estat «un enamorat de la personalitat col·lectiva de Catalunya, com ell mateix s'havia definit [...] honest, plenament dedicat a la seva professió, que va saber compaginar l'activitat assistencial amb la científica i acadèmica» (7). Jordi Pujol en destacà la seva «fidelitat a Catalunya, a la medicina, als malalts, als deixebles, a la família i als amics»; i afegí que «si bé és veritat que la ciència no té pàtria, el científic sí que en té. I la seva pàtria fou Catalunya i la seva llengua, la catalana. Sabia que si es vol ser universal, cal estar ben arrelat en un lloc concret: Palafrugell, Barcelona, Catalunya. La Creu de Sant Jordi, que va atorgar-li ben merescudament la Generalitat, volia agrair públicament tota una vida dedicada als altres» (8). Ricard Guerrero, aleshores president de la Societat Catalana de Biologia, digué que Alsina i Bofill «ha deixat la seva inoblidable empremta tant a la Societat Catalana de Biologia com a les altres entitats científiques catalanes a les quals va estar vinculat» (9).

Josep Alsina i Bofill morí sobtadament, però ell ja tenia escrit el seu epitafi, que els seus familiars trobaren entre els seus papers i feren inserir en l'esquela mortuòria: «Pregueu a Déu per l'ànima de Josep Alsina i Bofill, que va viure amb l'afany de ser un bon cristià i un bon català.» El seu amic i company Moisès Broggi afegia: «Estem segurs que el nostre estimat Josep Alsina, amb la seva actuació exemplar, va complir plenament amb les idees consignades en el seu epitafi» (10).

Tots aquests comentaris ens apropen a la personalitat científica del Dr. Alsina, a la d'un pensador i mestre que ens va llegar el seu ideari mèdic, el seu testament científic, síntesi dels seus seixanta-sis anys de vida professional dedicada a la cura de les persones malaltes.

CURRÍCULUM DEL DR. JOSEP ALSINA I BOFILL

És molt difícil valorar l'obra d'un científic com Josep Alsina i Bofill, ple de matisos, per la quantitat de camps d'acció conreats durant la seva fecunda vida professional. Testimonis de la seva qualitat humana i professional som els companys que el vam conèixer i els malalts agraïts de l'ajuda que en van rebre en moments difícils de la seva vida. El seu currículum (11) és d'una qualitat indiscutible. Pot servir com a preàmbul, per entendre les causes de la inoblidable empremta que deixà en la medicina catalana i en totes les institucions científiques en què intervingué directament. Un altre factor per valorar la seva obra són els escrits, més de doscents-cinquanta treballs publicats, en els quals Alsina polaritzà el seu mestratge.

El 1987 rebé el primer Premi Jordi Gol i Gurina de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, que li fou atorgat, entre altres motius, "pels mèrits científics, per l'extens treball bibliogràfic, per la seva trajectòria professional, com també per l'esperit de permanent servei al país i al redreçament de la nostra llengua" (12).

CURRÍCULUM

1926 Alumne Intern pensionat, per oposició, a la Clínica Mèdica B de l'Hospital Clínic, a càrrec del Prof. Ferrer i Solervicens.

1927 Llicenciatura en Medicina (Universitat de Barcelona).

1930 Conservador de museus de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques.

1932 Metge de l'Ajuntament de Barcelona.

1932–1934 Secretari general de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya.

1933 Corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina.

1934–1939 Professor ajudant de Patologia Mèdica, per concurs-oposició (Adscrit a la càtedra del Prof. Ferrer i Solervicens).

1945 Cap de Servei de l'Institut Policlínic.

1959 Corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Palma de Mallorca.

1961 Membre de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans.

1962 Membre fundador i primer president de l'Associació de Nefrologia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears (ACMCB).

1963–1966 Primer president de la Societat Catalana de Biologia (SCB), filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

1966–1970 Vice-president de l'Institut d'Estudis Catalans.

1966 Acadèmic electe de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona i de Palma de Mallorca.

1967 Membre fundador de la Societat Internacional de Medicina Interna.

1967 Membre fundador de la Societat de Nefrologia.

1967 Membre fundador de la Societat de la Unión Médica Mediterrània. III

1974–1978 President de l'Institut d'Estudis Catalans.

1974–1978 President de l'ACMCB.

1975 President d'Honor del Segon Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana.

1976 President del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Perpinyà).

1977 Membre de la Comissió Executiva del Consell Assessor de RTVE de Barcelona.

1982 Creu de Sant Jordi.

1987 Primer Premi Jordi Gol i Gurina de l'ACMCB.

1987 Membre d'Honor de l'ACMCB i de les Juventuts Mèdiques de Catalunya, i Col·legiat d'Honor del Col·legi de Metges de Girona.

De la llarga llista de càrrecs, títols i presidències que el Dr. Alsina obtingué al llarg de la seva vida, allò que ens queda, per damunt de tot, és la seva humanitat, l'exemple de la seva insubstituïble personalitat. En molts dels

seus escrits, fruit de l'experiència, Alsina assenyalà la importància de l'assistència humana al malalt. Sabé conjugar la ciència mèdica amb la humanitat, a l'hora d'ajudar el malat. La seva activitat professional fou una constant lliçó d'ètica i estètica. La seva conducta professional fou l'exemple d'un científic que, malgrat les limitacions imposades pel règim franquista, romangué a la seva pàtria, donant-li el millor de la seva persona, col·laborant de forma activa en el desenvolupament científic de Catalunya. El 1982 la Generalitat de Catalunya li concedí la Creu de Sant Jordi per la seva dilatada i brillant activitat professional en el terreny de la medicina interna i pels serveis prestats a entitats entranyables vinculades a la nostra col·lectivitat nacional. Aquest guardó fou un dels quals Alsina se sentí més orgullós.

El Dr. Josep Alsina i Bofill, amb una sòlida formació acadèmica i ben dotat per al mestratge, reunia les característiques fonamentals del científic que la universitat necessitava, però que els esdeveniments polítics impediren que així fos. Tenia grans aptituds per a la docència, per a l'assistència i per a la investigació, encara que aquesta última faceta no la pogué desenvolupar plenament.

De tota manera, l'acció educativa, l'exercí a bastament; convertia les consultes amb els companys en lliçons donades amb discreció. Igualment s'esdevenia en les converses mantingudes en els passadissos de l'Institut Policlínic ("Clínica Platon"). Algunes persones que no tinguérem la sort de tenir-lo com a professor a l'Hospital Clínic, també podem considerar-lo com el nostre mestre. I la majoria de notes i articles que publicava tenien un component educatiu de gran pes.

FORMACIÓ MÈDICA

El 2 de juliol de 1927, Josep Alsina i Bofill obtingué la qualificació d'excel·lent en els exàmens de llicenciatura en Medicina i Cirurgia realitzats a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. El títol de llicenciat porta la data del 2 de desembre del mateix any, i la data de col·legiació en el Col·legi de Metges de Barcelona fou el 10 de febrer de 1928. En el seu expedient acadèmic destaquen disset excel·lents i quatre matrícules d'honor. En 1926 fou alumne intern pensionat, per oposició, a la Clínica Mèdica B de l'Hospital Clínic, a càrrec del professor Ferrer i Solervicens. Per a Alsina, l'esperit vocacional a la clínica mèdica B era el pedagògic, el seu motor principal, i on la investigació clínica fou molt escassa (13).

En el camp específic de l'aprenentatge, cal destacar la influència que rebé de personalitats mèdiques com ara Santiago Pi i Sunyer, Vicens Carulla, Pere Nubiola, Joaquim Trias, Josep M. Bartrina i Jaume Peyrí. Dos noms, però, ocupen la capçalera de tots els seus mestres: Francesc Ferrer i Solervicens i Joan Codina Altés. A tots dos professà una especial admiració, afecte i agraïment (14).

De Ferrer i Solervicens, Alsina possiblement n'heretà la vocació pedagògica,

i fou en la seva càtedra on Alsina inicià el seu mestratge. Reconeixia que devia a Ferrer Solervicens el millor de la seva formació científica i humana i el tenia, veritablement, com el seu mestre. Afirmava que, si hagués tingut temps per evocar plenament la seva figura, l'hauria encapçalat: «Ferrer i Solervicens o la vocació pedagògica». En destacà l'autoexigència i la sinceritat, que el feren mereixedor del gran respecte i afecte que tothom li tenia, malgrat el seu caràcter esquerp. També en destacà dues característiques de Ferrer Solervicens que considerà fonamentals i les més eficients del seu mestratge: els seus dubtes i els seus errors.

De Joan Codina, Alsina destacà l'agut sentit clínic, la seva habilitat en l'interrogatori i l'exhaustiva exploració clínica del malalt, qualitats que el portaren a sobresortir en cardiologia. L'excessiu sentit autocrític li frustrà les grans possibilitats com a publicista i conferenciant (15). Alsina reconeixia en el Dr. Codina un esperit extraordinàriament dotat d'intel·ligència i de sagacitat. Era un cardiòleg format a Lió al costat de Gallavardin, i ocupà el lloc més destacat entre els cardiòlegs catalans del seu moment. Malgrat la seva especialització, mai no abdicà de la seva condició d'internista ni deixà d'exercir el seu mestratge en el camp de la medicina interna.

A més del rigor científic, i per sobre de tot, Alsina heretà dels seus dos grans mestres la modèstia i l'honradesa, i amb tots dos col·laborà en treballs científics. En són una mostra les contribucions fetes al Setè Congrés de Metges de Llengua Catalana (1932) (16) i al Novè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (1936) (17).

INSTITUT POLICLÍNIC PLATÓ

A Catalunya, a principis de segle, les clíniques privades eren exclusivament quirúrgiques. La majoria, obertes per diversos cirurgians, pertanyien a ordes religioses. Les altres solien ser propietat d'un sol cirurgià i per al seu ús exclusiu (18). L'especialització en medicina, iniciada a finals del segle XIX, és més rellevant a inicis del segle XX. Russel M. Wilder veïè que la solució per al futur de la medicina era el treball en equip, que afavorís el col·loqui permanent entre els seus membres (19). Durant els anys vint, a Catalunya, un petit grup de prestigiosos metges catalans, tingueren la idea de treballar en equip, mantenint una estreta relació entre cirurgians i internistes. Buscaven la manera de fer una medicina de qualitat amb recerca i a la vegada docència.

El 2 d'abril del 1925 es creà a Barcelona l'Institut Policlínic, la «Clínica Plató», per l'associació de cinc destacats professionals de la medicina catalana: Codina i Altés, Gallart i Monés, Puig-Sureda i Sais, Reventós i Bordoy, i Roviralta i Astoul (Fig. 1). L'Institut Policlínic fou la primera clínica a Catalunya basada en el concepte de treball d'equip. En un principi es denominà Clínica Médico-Quirúrgica Sant Gervasi (C.M.Q.). Tenia cinc metges directors, encarregat cadascun d'una àrea determinada. Puig-Sureda, de cirurgia general; Gallart i Monés de les malalties de l'aparell digestiu; Reventós, de les malalties



(CLÍNICA MÉDICO QUIRÚRGICA "SANT GERVASI" BARCELONA)

Plató, n.º 1 (S. G.)

Telefons G 6242 i G 6045. — Direcció telefònica i telefónica: «Clínica»

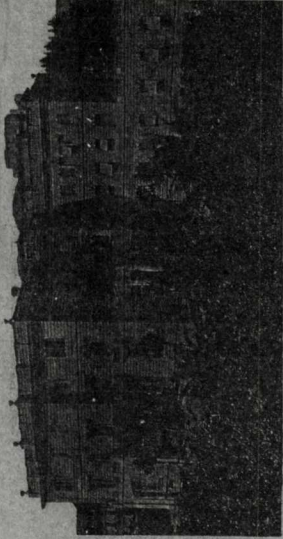
PENSIONS: DE 15 A 75 pessetes diàries

METGES DIRECTORS:

Dr. D. Joan Puig i Sureda (Cirurgia general).
 Dr. D. Francesc Gallart i Monés (Malalties del aparell digestiu).
 Dr. D. Jacint Raventós (Malalties del aparell respiratori).
 Dr. D. Joan Codina Altés (Malalties del aparell circulatori).
 Dr. D. Emili Roviralta (Cirurgia infantil i ortopèdica).

METGES COL·LABORADORS

Dr. D. Angel Sanchoz Roque (Ràdiom; Roentgenterapia i Electrotèrapia).
 Dr. D. Rosend Carrasco (Diabetes i Nutrició).
 Dr. D. Lluís Vila Abadal (Otorinolaringologia).
 Dr. D. Francesc Carreras (Tocologia).



LMB

Institut Policlínic "Sant Gervasi"
(Clínica Médico-Quirúrgica)
PLATÓ, 118 G.º - Telèfon 71425

PENSIONS: DE 15 A 75 PESSETES DIÀRIES

SOTA LA DIRECCIÓ FACULTATIVA DELS DOCTORS

Joan Puig Sureda (Cirurgia general).
 Francesc Gallart Monés (Malalties de l'aparell digestiu).
 Jacint Raventós (Malalties de l'aparell respiratori).
 Joan Codina Altés (Malalties de l'aparell circulatori).
 Emili Roviralta (Cirurgia infantil i ortopèdica).
 Angel Sanchoz Roque (Ràdiom; Roentgenterapia i Electrotèrapia).
 Lluís Vila Abadal (Otorinolaringologia).
 R. Carrasco Formiguera (Diabetes i Nutrició).
 Pau Boig Montaner (Tocologia).
 Antoni Carreras (Dermatologia i lues).
 Lluís Celis (Medicina general i Anatomia patològica).
 Alfons Torra Huberti (Urologia).

FIG. 1. Anuncis de l'Institut Policlínic, el mes d'octubre de 1927 (esquerra) i el mes de febrer de 1931 (dreta), a la revista *Annals de Medicina*.

de l'aparell respiratori; Codina i Altés de l'aparell circulatori, i Roviralta, de cirurgia infantil i ortopèdia. En aquesta primera època, hi col·laboraren també Àngel Sanchiz Roque, encarregat del radium, roentgenteràpia i electroteràpia; Rossend Carrasco i Formiguera, com a especialista de diabetis i nutrició; Lluís Vila Abadal, com a otorrinolaringòleg, i Francesc Carreras, com a tocòleg.

A principis dels anys trenta es canvià el nom de la institució per l'actual d'Institut Policlínic. No consta que hi hagués categories de metges, com ara directors i col·laboradors, sinó que, genèricament, existia la «Direcció facultativa» de la qual formaven part tots els metges del centre. A més, s'hi incorporaren Antoni Carreras i Verdaguer (dermatologia i lues), Lluís Celis i Pujol (medicina interna i anatomia patològica), Alfons Torra i Huberti (urologia), Santiago Dexeus i Font (toco-ginecologia), Eduard Tolosa i Colomer (neurologia), Josep Malaret i Villas (radiodiagnòstic) i Jordi Guasch i Sàgrera (hematologia). El primer de maig de 1931 es publicà, en català, el primer número de la revista *Actes de les Reunions del Cos Facultatiu de l'Institut Policlínic que era el testimoni escrit de les discussions crítiques de les sessions clíniques*.. En la presentació es justificava que: «Per a obtenir els avantatges del treball en col·laboració és precís un instrument adequat: aquesta eina és l'Institut Policlínic» (20).

L'any 1945, el Dr. Alsina fou proposat per a integrar-se al grup d'elit que formava la Clínica Plató. Era la consagració com a metge de gran prestigi. Des d'aleshores, i fins al final de la seva vida, aquell fou el seu lloc de treball habitual (18, 21). Hi començà com a nefròleg, però posteriorment, als anys seixanta, també s'encarregà de medicina interna. Al final, la seva participació fou com a internista. La Clínica Plató sabé adaptar-se als canvis en la pràctica mèdica de Catalunya. El 1977 signà el primer concert amb l'administració pública sanitària, i el 17 de desembre de 1992 Platón S.A., per unanimitat de la Junta General, creà la «Clínica Plató Fundació Privada». En aquest marc, Alsina i Bofill exercí la seva activitat professional. Fou membre del Comité de Redacció de la revista *Actes de les Reunions del Cos Facultatiu de l'Institut Policlínic*, i hi va publicar moltes de les seves aportacions a la medicina catalana.

ALSINA I BOFILL I EL NACIONALISME

Josep Alsina i Bofill durant tota la seva vida mantingué les dues grans passions que el van absorbir plenament: la medicina i la llengua, com ell mateix reconegué en diverses ocasions: «En el fons, jo no sóc més que un nacionalista. Sóc un nacionalista apassionat. Apassionat pel meu país. I del meu país el que m'apassiona més és la llengua» (22). Aquest nacionalisme el portà a adreçar una carta, per mitjà del diari AVUI, al Ministre de Cultura, Jordi Solé Tura. Li recordà que el nacionalisme com a ideal polític deu ésser tan vell com la consciència nacional. Veia el futur en una confederació continental, i a la llarga mundial, de nacionalitats independents (23). Considerava erroni

pensar que el llenguatge és un simple mitjà d'expressió d'allò que ha forjat el pensament, una simple eina de comunicació que podria ésser permutada per qualsevol altra. Per a ell idea i llenguatge són íntimament un tot: «Dignificar una llengua és molt més que posar a les mans dels estudiosos un mitjà de formulació de llurs idees i de llurs treballs; és contribuir, més decididament que amb cap altra cosa, a regir i consolidar un poble» (24).

Considerava que una nació sense llengua pròpia no podria existir. No es podia imaginar Catalunya si no s'hi parlava en català. Alsina defensava la televisió catalana, una escola catalana i unes publicacions en català, per no fer perillar la nostra llengua. Creia que per sentir-se català s'ha de parlar en català (25): «Si la llengua catalana en llavis dels catalans és obligada perquè és la nostra, en llavis dels que no en són, ni que sigui premiosa cobra una més alta significació i estima perquè és la de la compenetració i de l'afecte» (26). I manifestà sempre una profunda preocupació per l'ús correcte de la llengua: «A la meua joventut, jo corregia els textos destinats als *Annals de Medicina*» (27).

En el que fa referència a l'ús del català com idioma intel·lectual, Alsina mai deixà de reivindicar-lo en reunions i publicacions mèdiques. Creia que el seu ús és molt més que una vel·leïtat patriòtica; és voler aprofitar el millor producte de la nostra cultura en segles. En les seves actuacions, tenia molt present que res no hi ha més noble que l'interès per allò que és, sense cap dubte, la més alta creació de l'intel·lecte humà: el llenguatge. Pensava que, per a un científic, res no hi ha tan indispensable com aconseguir un fidel trasllat de la idea a la paraula. Es lamentava de la falta d'un diccionari apropiat al lèxic específic i que s'hagués de valer del Diccionari de Pompeu Fabra. De l'obligada improvisació, en resultava un autèntic galimaties de vocabulari. «Si un idioma queda marginat i finalment mor, el capital ideològic comú a tots els homes haurà sofert una pèrdua tan petita com vulgueu però irreparable» (28).

Hom prengué consciència col·lectiva d'aquest problema l'any 1930, en el Sisè Congrés de Metges de Llengua Catalana, i allà nasqué la iniciativa de publicar un diccionari de medicina. Corachan acceptà la responsabilitat de la seva direcció. Gràcies a aquest mecenatge i a la tenacitat i a la competència de Jaume Valero i Ribes, que en dirigí la redacció, el *Diccionari* fou el pioner en la normalització de la llengua catalana científica en el camp de la medicina i la biologia. En la seva redacció intervingueren vuitanta-sis col·laboradors. Alsina i Bofill hi participà de manera entusiasta i molt rellevant al costat del Dr. Corachan. De la seva aportació, se'n sentí sempre molt orgullós (29). L'aparició d'aquesta obra, però, fou molt dissortada. Abans que es pogués repartir, la barbàrie anarquista s'apoderà del Col·legi. Li succeí la barbàrie franquista i, entre l'una i l'altra, malmeteren o dispersaren la major part dels exemplars.

Alsina, format en el catalanisme intel·lectual des de ben jove, era un científic humil, generós, molt cult i preocupat per la filologia i per la defensa de la nostra llengua. Al final dels seixanta, durant uns anys, féu unes xerrades

mèdiques a través de Radio España de Barcelona. En aquestes xerrades, encara que li ho demanessin, no parlà mai en castellà. A l'argument que així el programa podria tenir més difusió, ell responia fent l'orni i afirmant que, amb una mica de bona voluntat, tothom l'entendria (30).

En el terreny de la cultura catalana, els anys de la postguerra foren de persecució aferrissada pel que fa a l'activitat científica. Molt pocs dels metges que patiren l'exili interior tingueren el coratge de mantenir-se fidels a les seves arrels. Josep Alsina i Bofill fou una de les persones que exercí una decisiva acció aglutinant per aconseguir el gradual i lent retorn a les activitats científiques catalanes. El 1962 fou el motor de la represa d'activitats de la Societat Catalana de Biologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

Les *Monografies Mèdiques* en català, dirigides per Jaume Aiguadé i Miró, començaren a aparèixer mensualment el maig de 1926, i es publicaren fins al gener de 1937. El 1969 aparegué una nova col·lecció de *Monografies Mèdiques*, promoguda i ordenada per una Agrupació d'Estudis Mèdics. El Dr. Alsina i Bofill fou l'autor del primer número d'aquesta segona etapa, amb «El metge davant l'hipertens», amb pròleg del secretari de l'Institut d'Estudis Catalans, R. Aramon i Serra, que fou censurat pels censors franquistes (31). En el pròleg censurat, Aramon donava les gràcies en nom dels catalano-parlants per aquesta promoció social i científica de la llengua catalana. L'aparició i posterior tramesa d'aquest treball seriós i profundament científic, escrit en la llengua que les joves promocions de metges no estaven habituades a llegir, fou un acte valent i agosarat. Així ho assenyalà posteriorment Joaquim Ramis, tot destacant que el Dr. Alsina ho acceptà amb naturalitat i senzillesa, sense donar-hi cap mena d'importància (32).

En ser elegit Acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona i de Palma de Mallorca, Alsina posà com a condició per acceptar el càrrec, que li deixessin fer el seu discurs d'entrada en català, i en aquesta llengua s'adreçà als assistents a l'acte de presa de possessió. Era el 1970 i el tema fou «El procés d'envelliment». S'ha de tenir en compte que l'última vegada que s'havia parlat en català a la Reial Acadèmia de Medicina fou a les acaballes de la guerra civil. L'ingrés del Dr. Josep Alsina i Bofill en aquesta institució, al marge de la transcendència científica, tingué un clar significat ciutadà. Agustí Pedro i Pons, aleshores president de la corporació digué: «El poble us ha rebut amb una clamorosa ovació.» És cert. Poques vegades un acte acadèmic ha estat tan aplaudit pels assistents (33). L'esdeveniment acadèmic no passà desapercebut per a la premsa, i molts diaris captaren la importància social i humana de l'acte (34–36).

Quan es pogueren reprendre les publicacions en català, l'actualització del llenguatge científic esdevingué una necessitat urgent. El 1974, l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, sota la presidència de Josep Laporte i Salas, publicà el *Vocabulari mèdic*, que fou reeditat i ampliat el 1979. Fou redactat per Josep Alsina i Bofill, Oriol Casassas, Josep Laporte i Salas, i

Joaquim Ramis i Coris, amb la col·laboració de Joan Colomines i Lluís Dauí, i amb l'assessorament lingüístic de Ramon Aramon i Serra (37). En el pòrtic, Alsina expressà el desig que fos l'eina que permetés als metges recobrar llur autenticitat en les activitats acadèmiques.

Per a Alsina, el millor estil del metge-escriptor era la manca d'estil. Deia que un metge serà bon escriptor quan un lector àvid del tema no s'adoni de la pulcritud gramatical del text. Afirmava que les dues bases essencials per escriure bé eren la correcció i la sobrietat: «Per escriure bé, el metge no en té prou de conèixer i usar adequadament el vocabulari tècnic. És tot l'idioma que ha de conèixer bé.» Creia que aquest Vocabulari s'inseriria dins l'acció col·lectiva del nostre poble per a la recuperació de la llengua com a eina de cultura: «Revifar l'idioma, injectar-li dignitat mitjançant l'empelt dels vocabularis tècnics és un pas essencial per redreçar aquesta biga mestra de la nostra cultura que és la llengua pròpia» (29).

Durant la seva presidència de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears (1974–1978), Alsina repregué la publicació de la revista *Annals de Medicina* en català, tal com ho havia estat de 1907 fins a la guerra.

Un altre acte d'afirmació nacionalista en què participà activament fou el Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Alsina, aleshores president de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, promogué la represa d'aquests congressos. Des de la guerra civil, les circumstàncies no havien estat favorables, però als anys 70 desaparegueren les dificultats que impedièn que els metges i biòlegs de llengua catalana tornessin a reunir-se. La idea de la represa d'aquests congressos, interromputs el 1936, començà a elaborar-se l'any 1968 a la Reunió Anual de l'Acadèmia a Andorra, i més tard a l'Alguer el 1970. Es varen fer gestions prèvies quan les circumstàncies històrico-conjunturals aconsellaren d'estar a l'espera optimista. Després de quaranta anys de silenci, era una activitat necessària, esperada i desitjada (38). Els preparatius començaren el 1974 i, amb la idea d'evitar la presència d'autoritats del règim franquista, Alsina proposà que fos Perpinyà la ciutat escollida. Era també una forma de recordar el Novè Congrés, celebrat en aquella ciutat el 1936.

En el discurs d'obertura del Congrés, Alsina féu seves les paraules d'August Pi i Sunyer pronunciades en inaugurar l'edició de l'any 1930, després de set anys de silenci forçat: «La vida catalana continua i ha pres nova embranzida. Perquè no és possible d'anihilar ni un poble ni una cultura quan aquest poble en té plena consciència i aquesta cultura s'entronca alhora amb les profundes arrels de la terra i amb la cultura de tot arreu» (39).

Alsina deia que si la ciència no té nacionalitat, les nacionalitats tenen el prestigi de la ciència que els seus estudiosos produeixen. A les paraules de Joan Alcover: «Voleu ésser universals? Siau catalans», el Dr. Alsina afeigia que «Si no som catalans amb plena consciència nacional, ni nosaltres mateixos

sabrem què som»(29). Aquest Desè Congrés tingué una àmplia repercussió a la premsa com a signe de catalanitat, i com a reinici d'una reunió científica interrompuda l'any 1939 (40-42).

Un altre afer inclòs en la tasca nacionalista del Dr. Alsina fou la seva gestió per tal que l'Institut d'Estudis Catalans recuperés la seva antiga residència. El dia 12 de juliol de 1977, Joan Antoni Samaranch i Josep Alsina i Bofill signaren el document que posava fi a l'exili interior de l'Institut d'Estudis Catalans. Alsina també aconseguí una subvenció de tres milions de «La Caixa», cosa que tingué una àmplia repercussió a la premsa (43-45).

El *Vocabulari Mèdic* fou d'ajuda indispensable, utilíssima, però previsiblement incompleta, perquè ni la premsa amb què es féu, ni les finances donaren per a més. Calia un autèntic diccionari complet i de contingut escrupolosament fidel a la realitat científica de la medicina actual. I lingüísticament correcte. Després de sis anys d'àrdua i complexa feina, el 1990 es publicà, sota la direcció d'Oriol Casassas, el *Diccionari Enciclopèdic de Medicina* (DEM), obra inspirada per l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears i patrocinada econòmicament pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona i la Fundació Enciclopèdia Catalana (46). Els redactors d'aquest diccionari foren Josep Alsina i Bofill, Oriol Casassas, Joaquim Ramis i Coris, Eduard Llauradó i Miret, i Jaume Franci i Pallejà, a més d'un gran nombre de col·laboradors (47). En la seva acurada edició s'utilitzaren les tècniques més modernes. Posteriorment també se n'ha fet la versió en disc compacte (CD-ROM), amb diverses opcions de consulta, que augmenten la seva manejabilitat i utilitat.

Aquest diccionari és una fita transcendent en l'evolució històrica de la cultura catalana. Satisfà l'absoluta necessitat que els científics catalans tenen de disposar d'un lèxic ric, net i precís per tal de poder redactar treballs en la pròpia llengua. Per a Alsina, el DEM fou «una empresa difícil, llarga i compromesa, que només ha pogut ésser culminada a cavall d'un fervorós i dinàmic sentiment patriòtic.»

El 30 de setembre de 1993, el Ple de l'Ajuntament de Palafrugell acordà, per unanimitat, donar el nom de Josep Alsina i Bofill al carrer per a vianants que va des del carrer Tarrús a la Plaça de l'Església de Calella, en reconeixement a la seva dedicació al poble: «fou una persona sempre dedicada a fomentar la cultura i la personalitat del nostre poble».

ACTIVITATS PROFESSIONALS DE JOSEP ALSINA I BOFILL

En el camp estrictament professional de la medicina, Josep Alsina i Bofill, com hem dit anteriorment, tenia capacitat per exercir les tres activitats pròpies de la Universitat: la docència, l'assistència i la investigació. Malauradament, fou apartat de les aules, com del propi hospital, pel règim polític vencedor de la guerra civil. Malgrat aquestes dificultats, sense cap ajuda oficial, i patint la

depuració política, sabé desenvolupar, en la mesura que li fou possible, aquells tres camps d'acció que havien de configurar la seva professió.

Abans d'anar més enllà convé considerar el que significà la Universitat Autònoma de 1933 per a la cultura, per a la medicina catalana i per al propi Alsina. Allí desenvolupà la seva activitat com a mestre, encara que aquest mestratge aflorà durant tota la seva vida a través de les seves conferències i activitats professionals. Del 1934 al 1939, Alsina i Bofill fou professor ajudant de patologia mèdica, adscrit a la càtedra del Dr. Ferrer i Solervicens. Fou una de les èpoques més felices de la seva carrera professional, que li permeté desenvolupar les activitats pròpies de la universitat, que era el seu desig més gran.

LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DEL 1933

A principis del segle xx, la universitat ignorava tots els aspectes de la cultura específicament catalana. Hi havia un divorci entre la universitat i la major part de la intel·lectualitat del país, que no podia moralment formar-se ni treballar en institucions alienes a l'esperit de Catalunya (48). La necessitat de la reforma de la universitat catalana fou sentida per alguns professors i pels alumnes. Entre els professors, August Pi i Sunyer, un dels més inquiets i conscients escrivia: «Una universitat aliena a l'esperit d'un poble té més força que un exèrcit d'ocupació. Encara que no es vulgui, encara que els homes que hi vinguin no ho volguessin, serà sempre un òrgan de conquesta i d'opressió» (49). Fruit d'aquesta inquietud fou el PRIMER Congrés Universitari Català de 1902, que donà per resultat la creació dels Estudis Universitaris Catalans, radicats a l'Ateneu Barcelonés.

En aquesta creixent atmosfera renovadora fou convocat, el 1918, el Segon Congrés Universitari Català, presidit per August Pi i Sunyer. De l'esmentat Congrés sorgí un projecte d'estatut per a la universitat catalana que calia crear, l'esperit del qual fou definit així per Francesc Layret: «La Universitat ha d'ésser abans que res l'òrgan propulsor de la cultura nacional. Aquesta condició, més que la singularitat, ha de tendir a entroncar l'esforç del poble català al patrimoni espiritual de la humanitat» (50).

Amb l'adveniment, el 1931, de la Segona República, Catalunya recuperà el Govern de la Generalitat. Una de les preocupacions del seu Consell de Cultura fou impulsar l'activitat científica i cultural catalana. El dia 14 d'abril de 1931, es constituí una Comissaria per a regir la Universitat i preparar-ne la reestructuració. Van formar-ne part Pi i Sunyer, Serra Hunter, Fontserè, Soler i Batlle i Josep Xirau. Excepte aquest últim, tots havien participat en el Segon Congrés Universitari. El projecte d'Estatut que elaborà la Comissaria fou en concordança amb les conclusions de dit congrés. Un decret del Govern de la República, de l'1 de juny de 1933, creà la Universitat Autònoma de Barcelona, regida per un Patronat presidit per Pompeu Fabra.

Fins aleshores, la Universitat de Barcelona tenia concepció burocràtica,

amb professors que formaven part d'un escalafó, i que es limitaven a recitar la mateixa lliçó, dia rera dia. Al contrari, la Universitat Autònoma, en concordança amb les consideracions del Segon Congrés Universitari Català, fou projectada per ser una universitat progressista, moderna, modèlica i ben dotada. Venia a satisfer l'antiga idea de Torras i Bages expressada en el seu llibre *La tradició catalana*, on escriví: «El dia que la universitat sigui catalana començarà veritablement la renaixença de Catalunya.» El Patronat havia realitzat unes reformes de la llicenciatura en medicina. Consistien, entre d'altres, en les proves d'ingrés a la universitat, en la supressió de l'ensenyança lliure, un professorat prèviament seleccionat, l'establiment d'un ensenyament pràctic i objectiu, i unes proves finals de llicenciatura. Es creà un règim de beques i residències destinades a afavorir els alumnes més avantatjats i menys afavorits econòmicament, etc. (51).

La Universitat Autònoma fou una experiència molt valuosa i, en el seu moment, d'una gran qualitat. L'ensenyament es basava en una relació estreta entre el professorat i l'alumnat. Les classes eren relativament reduïdes i per això tothom es coneixia molt i molt bé. Cal destacar-hi l'ampliació del quadre de docents. Hi entraren personalitats de prestigi reconegut que mai haurien assolit el professorat pel procediment clàssic de l'oposició. Destaquen, entre d'altres, l'oftalmòleg Dr. Barraquer, el Dr. Corachán, el Dr. Puig-Sureda, el Dr. Reventós, el Dr. Sayé, el Dr. Esquerdo-Rodoreda, el Dr. Rodríguez Arias, especialista en neurologia, el Dr. Mira, psiquiatre, i el Dr. Carrasco, especialista en nutrició i diabetis; tots ells figures de la medicina catalana que no haurien participat en cap oposició perquè eren personalitats ja consolidades.

L'ampliació del nombre de professors féu possible que els alumnes fossin més repartits a les classes. En les disciplines en què hi havia més d'un titular, l'alumne triava el professor; d'aquesta manera quedava integrat en el grup en què se sentia més identificat. La creació de professors lliures feia possible la incorporació a la universitat de serveis hospitalaris, laboratoris, hospitals, etc. que fins aleshores no hi pertanyien. L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, el Laboratori Microbiològic, la Clínica de Neurologia i Psiquiatria de l'Ajuntament de Barcelona i l'Hospital del Sagrat Cor participaren activament en la nova universitat. El primer any d'existència de la Universitat Autònoma de Barcelona s'hi inauguraren cinc laboratoris, s'hi crearen diversos seminaris i se'n posà ordre a la biblioteca i, cosa molt important, es creà un ambient d'ordre i disciplina.

El doctorat s'obtenia simplement per una tesi que era jutjada per cinc professors que podien pertànyer a altres facultats i fins i tot a altres universitats. Josep Mercadal i Peyrí fou el primer metge que obtingué el grau de Doctor per la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquest títol, però, li fou invalidat el 1939. Dos anys més tard tornava a obtenir-lo a Madrid amb la qualificació màxima.

L'error del 6 d'octubre de 1934 provocà l'anul·lació del Patronat i conseqüentment de l'autonomia universitària. Antoni Trias i Pujol, a la seva

tornada de Madrid, on havia anat a fer diverses gestions al Ministeri d'Instrucció Pública, per veure d'aconseguir una mena de confirmació de la titulació de professor ajudant, entre d'altres la de Josep Alsina i Bofill, li comunicà els infructuosos resultats. Alsina li comentà que estava convençut que, ni el règim autonòmic, ni el Patronat, ni cap de nosaltres no seríem reintegrats mentre no hi tornés a haver un govern d'esquerra. A aquesta afirmació, Antoni Trias respongué: «Si és així, la Universitat està perduda.» El 16 de febrer de 1936 les esquerres guanyaren les eleccions. Quatre dies després el Patronat ja es tornava a reunir, i la Universitat Autònoma renaixia al cap d'un mes. La represa del març de 1936 no fou tan il·lusionada com es podia esperar. L'experiència a partir de 1934 havia deixat un pòsit de malfiança difícil de superar.

La vida d'aquesta primera etapa de la Universitat Autònoma de Barcelona durà del 1933 fins al 1939, encara que per a alguns autors (52), acabà a finals del 38, en plena situació de caos i confusió creats per la Guerra Civil. La Universitat de Catalunya s'anà extingint, i al gener de 1939 Franco la suprimí.

La Universitat Autònoma de Barcelona del 1933 havia obert les portes a totes les figures destacades de la intel·lectualitat del país. El 1939 en foren bandejades, i la Universitat fou degradada a la migrada condició de les altres Universitats d'Espanya (28). Per al Dr. Alsina, la Universitat Autònoma del 1933 fou un bon exponent d'una ànsia de superació per part dels alts estrats de la nostra intel·lectualitat: «Al meu entendre, ni el balanç de l'obra feta, tant brillant com efímera, ni el goig d'haver-hi participat, tant modestament com es vulgui, res ni ningú mai no podrà esborrar-los» (53).

ACTIVITAT DOCENT DE JOSEP ALSINA I BOFILL

A l'entrevista que Montserrat Roig féu al Dr. Josep Alsina el 1973, ell confessava que la seva vocació frustrada era l'ensenyament. I que els anys durant els quals l'exercí, havien estat els de màxima satisfacció personal. Confessava que «res no m'afalaga tant com trobar un company que, havent estat alumne meu, recorda amb afecte les meves lliçons.»

Al 1933, després de les oposicions corresponents, Alsina arribà a ser professor adjunt de Patologia i Clínica Mèdiques, adscrit a la càtedra de Francesc Ferrer i Solervicens. Desenvolupà la seva labor docent a la Universitat Autònoma fins a 1939. A partir del 12 de febrer de 1935, cada dimarts, dijous i dissabtes, Alsina impartí unes onze lliçons constitutives del curs de Terapèutica Mèdica Aplicada, en el marc de l'Agrupament Escolar, Acadèmia i Laboratori. Dins d'aquest període i d'aquestes classes, s'intercalaren onze conferències a càrrec de metges molt destacats del moment. El curs fou un èxit i Alsina n'estigué sempre molt orgullós. A finals del curs acadèmic de 1935 també participà en les «Lliçons de Patologia Obstètrica» i en donà la primera lliçó intitolada «Exploració funcional del ronyó. Deduccions». El curs 1935-1936 Alsina i Bofill fou un dels professors encarregats del curs sobre Patologia

Hepàtica i Biliar. Concretament hi donà les lliçons sobre hepatitis crònica o cirrosi, les infeccions focals del fetge, les disquinèsies vesiculars funcionals i orgàniques, i sobre el diagnòstic de les hepatomegàlies. Als darrers cursos de funcionament de la Universitat Autònoma, en plena Guerra Civil, la majoria d'alumnes hagué d'anar a «fer la guerra» immediatament. Aviat tots els cursos quedaren sense estudiants. Però també els professors joves, els professors ajudants, hagueren d'incorporar-se a l'exèrcit al cap de relativament poc de temps. Els estudiants dels últims cursos acabaren ràpidament la carrera i foren enrolats a l'«exèrcit popular», que havia aconseguit una reorganització formal. Els dels primers cursos seguiren un curset intensiu per ser practicants o infermers abans d'anar al front. Josep Alsina i Bofill a l'inici de la Guerra Civil continuà exercint a Barcelona la medicina privada i anant a l'Hospital cada dia, fent les classes que es podien fer i atenent els malalts que anaven a la clínica hospitalària. Des del 1932 pertanyia al Cos de Metges Municipals per concurs, i, segons consta en el seu expedient a l'Ajuntament de Barcelona, mentre fou metge supernumerari féu totes les suplències assenyalades i, durant la Guerra Civil, treballà diàriament en el Servei de Defensa Passiva.

Del 5 al 15 d'octubre de 1936 Alsina patí reclusió a la Presó Cel·lular de Barcelona per haver estat acusat, per les autoritats republicanes, d'espia i d'haver ajudat a companys perseguits, acusació que no fou possible de confirmar. Heus ací la història d'aquella època en què un grup de persones amb pensament liberal i avançat foren acusades de «feixistes» perquè havien ajudat a escapar molts liberals d'aquella època, als quals només es podia retreure llur amor a la llibertat.

El maig de 1938 cridaren la lleva de Josep Alsina i Bofill, que fou destinat a Manresa, a l'Hospital de Malalties Infeccioses, Hospital Base de l'Exèrcit de l'Est. El dia 7 de juny d'aquell any Alsina s'incorporà al seu nou lloc de treball. Des del primer moment ho acceptà de bon grat, segons expressà a la seva família en una carta: «L'hospital on estic és magnífic; és un antic convent restaurat de cap a peus, tot decorat en tons clars, francament alegre, net i ventilat» (54). Malgrat les circumstàncies, l'estada a l'Hospital de Manresa, amb el càrrec de Tinent Metge i Cap de Sala, li resultà molt agradable pel fet que es podia dedicar íntegrament als seus malalts hospitalaris. Hi tingué bons col·laboradors i bons mitjans de diagnòstic per treballar bé, amb dedicació plena. A més, Alsina se sentia molt bé amb la gent de Manresa, que considerà extraordinàriament acollidora, i féu amistats que perduraren tota la vida. La seva presència a l'Hospital de Manresa contribuï a crear-hi un ambient com el de la Facultat. El 28 de juliol de 1938, Alsina i Bofill fou nomenat «Teniente Médico provisional del Cuerpo de Sanidad Militar». El 19 de gener de 1939 obtingué un salconduit per traslladar-se de Manresa a La Garriga i reintegrar-se al seu càrrec de Vic. El dia 24 de gener de 1939, Alsina donà, unilateralment, per finalitzada la «Guerra Civil Española» i malauradament per a ell començà el malson de la depuració política.

QUARANTA ANYS DE DICTADURA

La fi de la Guerra Civil comportà la dispersió d'algunes figures de la medicina catalana com Pere Domingo, August Pi i Sunyer, Joaquim i Antoni Trias i Pujol, Sayé, Cuatrecases, Carrasco, etc. Encara que eren de les més il·lustres que llavors hi havia, entre els qui es quedaren hi havia també professionals de gran vàlua, com per mantenir la tradició de la bona medicina catalana. Alsina i Bofill tornà a Barcelona, on tot havia canviat. Del clima de cordialitat anterior s'havia passat a un clima d'hostilitat i de rancúnia. Una hostilitat de la gent que havia fet la campanya amb l'altre bàndol contra els que s'havien quedat aquí, als quals consideraven còmplices de tot el dolent que havia passat.

Malgrat la situació, Alsina i la resta de professors universitaris reprengueren la docència com si res no hagués passat, exceptuant la imposició de l'idioma castellà. Al març de 1939, però, una disposició del degà Taure expulsà de l'Hospital els dos adjunts de Ferrer i Solervicens, Alsina i Bofill i Sala Roig, juntament amb els doctors Taverna Torn, Francesc Broggi, Jordi Guasch, Ferrer Comes, i Conrad Just, entre d'altres. Amb aquesta mesura dictatorial, l'equip de la Clínica Mèdica B, que tan bé havia respost a les exigències universitàries i que tan entusiàsticament havia col·laborat amb el seu mestre, quedà totalment i definitivament desballestat. Els expulsats de la Clínica Hospitalària del professor Ferrer i Solervicens no podien ni entrar a l'Hospital. Foren expulsats i, no cal dir, substituïts pels «alliberadors», tots ells amb algun càrrec mitjanament remunerat.

De fet, tots els metges que es quedaren aquí passaren una o diverses depuracions, més o menys severes. Als qui ensenyaven a la Universitat, els depuraren a la Facultat i al Col·legi de Metges. S'arribà fins i tot a prohibir l'exercici professional d'algun metge. Alsina patí la depuració política a l'Ajuntament de Barcelona (09.01.1940), a la Faculta de Medicina i a l'Hospital Clínic (03.04.1940), i al Col·legi de Metges de Barcelona (09.05.1940). Bàsicament, fou acusat d'estar afiliat a Acció Catalana Republicana, a la qual no pertanyia des de 1932; d'haver col·laborat amb l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears durant la guerra; d'haver estat tinent de l'exèrcit republicà; i d'haver manifestat públicament el pensament que la victòria de les «tropas nacionales» representaria el final de la política catalanista. Fou absolt de tots els càrrecs, gràcies a les declaracions dels metges Gerard Manresa Formosa, Andreu Oriol Ilauro, Ricard Canals Mayner i Jordi Guash Sagrera; del vicari general de la Diòcesi de Barcelona, dom Josep M. Torrent i Lloveras; del Sr. Ramon Dachs i Dachs; i del batlle de les Franqueses del Vallès, Josep Rovira de Villar i Dachs. El 1942, Ferrer i Solervicens encarregà a Josep Alsina i Bofill un curset monogràfic, que la Falange prohibí rotundament. Durant uns quants anys no pogué posar els peus ni a l'Hospital ni a la Universitat, i no tingué altre remei que dedicar-se a la medicina privada (3).

La repressió política arribà a intentar prohibir-li escriure en català. Després de la guerra, Alsina seguia tenint les receptes impreses en català. Un dia el comissari de policia el cridà per fer-li notar que no estaven permeses aquelles receptes, i que, advertit d'aquesta irregularitat, no en defugís les conseqüències. Alsina exposà el seu cas al comissari. En primer lloc, les receptes que tenia ja estaven fetes, a més, en no haver-se-li permès exercir la seva activitat docent ni hospitalària estava mancat de recursos econòmics. Així doncs, sol·licità permís per esgotar l'estoc de receptes i el comissari ho acceptà. Durant els quaranta anys de la dictadura Alsina anà renovant clandestinament, en una impremta amiga, l'estoc de receptes.

Tot i les dificultats de la seva situació, separat de la Universitat i de l'Hospital, continuà fent conferències i comunicacions, assistint a congressos, i publicant articles, monografies i llibres, i ocupà molts càrrecs directius d'associacions científiques catalanes (55). Sempre que impartia una conferència feia posar, sota el seu nom, «ex-professor auxiliar de la Càtedra de Patologia Mèdica B del Professor Dr. F. Ferrer i Solervicens, Facultat de Medicina de Barcelona», títol del qual se sentia especialment orgullós. Així ho féu el 1946, amb motiu d'unes conferències organitzades per la Cruz Roja Española a Palma de Mallorca. Com a únic conferenciant, tractà sobre la insuficiència renal i sobre encefalopatia hipertensiva. Aquestes conferències van ser qualificades de magistrals per l'aportació personal i pels conceptes que hi exposà (56, 57).

Malgrat que hagués estat separat oficialment de l'ensenyament, Josep Alsina i Bofill exercí la seva labor docent de diverses maneres. Cal destacar la seva participació en cursos monogràfics, cicles de conferències, o seminaris impartits dins la mateixa universitat, com a conferenciant convidat. El 1975, assegurà que la medicina havia avançat més durant els seus cinquanta anys de vida professional, que durant trenta segles. Aquesta realitat li feia mantenir una preocupació constant pels avenços mèdics i per la incorporació de nous medis d'exploració a l'estudi dels seus malalts.

En aquell període de guerres i postguerres era molt difícil actualitzar els coneixements mèdics. Resultava gairebé impossible rebre una revista estrangera. Gràcies a alguns dels seus pacients pogué obtenir subscripcions que li arribaven a través d'Andorra. Això li permetia mantenir-se al dia en els descobriments del modern món intel·lectual. A més, deixava les revistes de què disposava als companys que li ho sol·licitaven. A finals dels anys cinquanta un jove metge català, en Jordi Pujol i Soley, anava periòdicament a casa del Dr. Alsina en busca d'exemplars per poder seguir la seva recerca en el terreny de la farmacologia mèdica.

Radio Espanya de Barcelona i la Cadena Catalana instituïren, el 1979, una distinció denominada «Clau de la Rambla». La primera fou atorgada a Frederic Marés per la donació de les seves col·leccions a la ciutat de Barcelona. El 1980 fou Joan Miró qui va rebre aquesta distinció. El 2 de febrer de 1981 se celebrà el tercer lliurament de la «Clau de la Rambla» als salons del Cercle del Liceu,

i el guardonat fou Josep Alsina i Bofill com a científic, acadèmic i filòleg (58–61). Però allò que havia anhelat més, la participació a la universitat, li fou prohibit durant els quaranta anys de la dictadura. No tingué oportunitat d'intervenir en res que comportés un càrrec oficial. En restablir-se la democràcia, tampoc pogué actuar a la universitat. Com ell mateix expressà, «quan ha vingut la restauració de les universitats, per entendre'ns, democràtiques, jo ja era massa vell i no he pogut intervenir en cap, suposant que m'ho haguessin proposat» (62).

A mesura que la seva consulta privada creixia, el Dr. Alsina cercà companys més joves que poguessin ajudar-lo en l'assistència domiciliària, en l'obtenció d'electrocardiogrames i per substituir-lo en èpoques de vacances. Mai no es dirigí als seus col·laboradors com si els donés una lliçó, sinó que, tot tractant els malalts, els feia alguns comentaris, ajudant a reflexionar en veu alta; subratllava que, per damunt de tot, calia evitar la deshumanització en medicina. Els col·laboradors li donaven una informació detallada de totes les actuacions. I, si calia, li telefonaven a casa seva, a Barcelona, o a Calella de Palafrugell, si era durant les vacances d'estiu, que interrompia cada dimecres per venir a Barcelona a passar visita al seu despatx i visitar els malalts ingressats.

Molt possiblement, Albert Periz i Sagué fou el col·laborador que més estretament treballà amb el Dr. Alsina. Assistia els malalts que li indicava, i feia els electrocardiogrames a domicili i al despatx privat del propi Dr. Alsina, aportant-hi els seus coneixements cardiològics. El seu nom figurà alguna temporada al capçal de les receptes del Dr. Alsina. Manuel de Fuentes hi col·laborà durant més de deu anys, i comptà amb l'ajuda d'Alsina en la revisió de la seva tesi doctoral sobre «Història de la Cardiologia Catalana». Durant els cinc anys de l'elaboració de la tesi, Manuel de Fuentes sempre trobà la col·laboració il·lusionada i el consell oportú del Dr. Alsina, que l'orientà sobre la valoració que en el seu moment s'havia fet dels esdeveniments que s'hi exposaven. Seguint el consell hipocràtic de respectar i honorar els nostres mestres, Manuel de Fuentes sol·licità el consentiment del Dr. Alsina per proposar-lo com a membre del tribunal que jutjaria la seva tesi; aquest nomenament l'havia de fer la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. El Dr. Alsina es mostrà molt satisfet per aquest anhel, però expressà el seu escepticisme que és pugués realitzar. No sense dificultats, Manuel de Fuentes aconseguí aquest nomenament, possiblement l'únic oficial que la Universitat feia al Dr. Alsina i Bofill des de la seva expulsió el 1939.

Aquell 9 de juliol de 1987 el Dr. Alsina es devia despertar il·lusionat com mai, per assistir com a membre d'un tribunal, a la lectura de la tesi, a l'antiga aula del Professor Soriano de l'Hospital Clínic, successor directe de Ferrer Solervicens, el seu gran mestre. Aquest fet representà, per al Dr. Alsina i per a Manuel de Fuentes, una de les més íntimes satisfaccions d'aquells anys. No cal dir que l'acte es féu en català, que ja feia uns anys que havia estat de nou acceptat com idioma universitari.

ACTIVITAT ASSISTENCIAL

A la ressenya del nomenament de Josep Alsina i Bofill com a membre numerari de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, se'l considera com el genuí metge de capçalera, com a *Galè* humà d'àmbit familiar, que portava a moltes famílies un savi consell, una ferma tranquil·litat i un alleujament pietós.

Leonard Marquès i Giraut, en una conferència relativament recent, destinada a estudiants de medicina, els deia que en l'assistència mèdica poden considerar-se quatre aspectes molt diferenciats, que convé tenir molt presents: la ciència, la tècnica, l'art i la màgia. Afirmà que la ciència i la tècnica s'adquireixen, mentre que l'art i la màgia ens vénen donats. En el cas de Josep Alsina fou evident que posseïa els dos primers elements per a la seva profunda i extensa formació acadèmica i per a la formació mèdica continuada a què se someté tota la vida.

La ciència del metge, per molt afinada que sigui, no pot pas prescindir dels factors humans que la converteixen en art. Alsina i Bofill posseïa l'art de la medicina, de manera innata, encara que ell l'anà perfeccionant. Una bona prova n'és el seu escrit «L'art de curar», que recull gran part del seu ideari mèdic. La ciència i l'art d'aplicar-la no són pas la mateixa cosa, ni poden ser substituïts l'una per l'altre: «Metge és tota persona que té coneixements, autoritat o carisma per a curar. I entenent per l'art l'habilitat o destresa amb què hom aplica unes normes per tal d'aconseguir l'objectiu proposat.»

La màgia de la medicina només la tenen uns quants privilegiats. Alsina en fou un d'ells. Posseïa la màgia de la comunicació amb el malalt i la seva família, la màgia de saber escoltar, d'entendre allò que li deien i allò que li volien dir. La màgia del consol que sempre alleujarà i guarirà qui pateix. Màgia fou quan el Dr. Alsina digué a un malalt en fase terminal, «és el fetge». Aquesta frase tingué l'efecte màgic sobre el malalt que entengué que el seu metge coneixia la raó del seu emmalaltiment, renovant-li l'esperança en la medicina. Establir una bona relació entre metge i malalt, i amb la seva família, fou una de les principals preocupacions d'Alsina i Bofill durant la seva vida professional. Sabia mantenir un exquisit equilibri entre el rigor i la cordialitat de la seva acció. La medicina privada li obrí les portes de moltes famílies, i el posà en contacte amb molta gent de diferent categoria social i cultural.

Una de les principals característiques que pretén tenir la medicina privada és la llibertat amb què s'estableix la relació metge-malalt. Tot malalt té el dret a triar el seu metge i viceversa, i aquesta tria conforma una relació d'afecte entre ambdós. Alsina sabia establir una cordialitat que l'ajudava en la seva actuació professional. Hi ha molts problemes que el malalt planteja al metge, que escapen a la fredor de la tècnica. En la medicina privada, el contacte humà és fonamental. Es busca un metge preparat, però alhora comunicatiu. La relació metge-malalt és molt personal i pot arribar a establir un lligam d'amistat del metge amb els seus clients. El metge forma part, fins a cert punt,

de la família. Alsina constitueix un exemple de la incondicional fidelitat que s'estableix entre la família i el metge. Era una persona que, malgrat mantenir les distàncies, inspirava confiança. El 1987 confessava que encara rebia pacients que li explicaven problemes personals i familiars, no sempre relacionats directament amb la dolència que els havia portat a la consulta (63).

Néstor Luján, en un escrit de comiat a la mort de Josep Alsina i Bofill, recordava que Séneca, preceptor de l'emperador Neró havia escrit: «Al metge que no fa més que polsar, i no té cap interès especial a prescriure'm, només li dec el salari, perquè no em veu com a amic sinó com a client». A continuació, afirmava que el Dr. Alsina havia estat un amic, tenia una concepció global del malalt i de la malaltia. Que era un metge de diàleg i comprensió, que sabia tractar els malalts amb claretat serena i amb un sol·licit caliu humà (64).

Durant tota la seva pràctica professional, el Dr. Alsina sempre practicà la medicina general com el clàssic metge de capçalera. Durant la postguerra, suplí la precarietat de medis amb un esforç enorme de voluntat i dedicació, és a dir, d'humanitat. Sabé harmonitzar ciència i humanisme. Hem vist que a la seva consulta privada acudien persones de tots els estaments —intel·lectuals, empresaris, científics, etc.—, algunes tan conegudes com en Josep Pla, amb el qual establí una autèntica amistat. Alsina parlà d'ell en diverses ocasions (65, 66). A molts dels seus malalts, Alsina els visità durant tota la seva vida i no tingueren altre metge. No hi pot haver mostra més segura de la fidelitat dels malalts al seu metge de capçalera. El nombre d'històries clíniques que realitzà es compten per milers.

Com a mostra de la seva forma d'actuació professional, hem triat algunes frases publicades pels propis malalts o pels seus familiars, poc després de la mort de Josep Alsina i Bofill.

Josep M. Ainaud de Lasarte en destacà la dedicació incondicional al servei de Catalunya: «Era una d'aquestes persones que han deixat una obra i un exemple inoblidables per a tots els qui hem tingut el privilegi d'haver-lo tractat» (67). Fent referència a aquest escrit, pocs dies després era Joan Martí i Vallés qui escrivia: «He sentit una verdadera emoció en recordar l'actitud, assistència i suport del Dr. Alsina i Bofill, en els últims anys de vida del meu pare» (68). L'endemà, era Carles Sentís qui explicava que el Dr. Alsina havia estat metge de la seva família i d'ell mateix. Deia: «La mort del Dr. Josep Alsina i Bofill s'ha endut una de les personalitats més importants de la medicina catalana» (69). Marta Pessarrodona comentava la por que Alsina passà davant seu quan li digué que el curs de la malaltia del seu pare era irreversible. L'escriptora deia que el seu pare havia viscut uns anys més gràcies a les excel·lents atencions del Dr. Alsina, «un metge que parlava amb el pacient i amb els seus acompanyants en un català que abocava o retornava a les millors lectures» (70).

En tots els àmbits mèdics, l'opinió professional del Dr. Alsina era molt valorada. Són molts els companys metges que podrien explicar aquell cas que

ell els havia resolt de manera brillant i segura. Joan Brotons Gimeno afirmava que el Dr. Alsina semblava que no tingués cap pressa a l'hora de visitar els malalts a la seva consulta o en llurs domicilis. Sempre que podia, evitava exploracions, medicaments i ingressos hospitalaris innecessaris, per tal que el malalt no es convertís en un número en un registre o en un cobai (71). No és possible valorar l'estima, la fidelitat i l'agraïment que li tenien els malalts i les famílies. No era només metge de família, sinó que, gràcies a la seva llarga vida, en molts casos fou metge de varies generacions d'una mateixa família.

PRODUCCIÓ CIENTÍFICA

Molts dels companys que conegueren d'aprop Josep Alsina i Bofill en destaquen la facilitat de paraula i d'escriptura. Passava ràpidament de la idea a la paraula o al discurs. Les seves intervencions eren fluides i amb gran contingut. Dominava el català perfectament, i això feia que l'oïent pogués gaudir del que deia i de com ho deia. Hem recollit més de doscents cinquanta treballs del Dr. Alsina publicats en diverses revistes mèdiques, tots ells de gran qualitat i amb un toc didàctic propi d'un mestre. En total, són 269 escrits (72), dels quals en farem una síntesi per grups, tot intentant donar-ne una visió clara i no pesant.

Fins a la Guerra Civil Espanyola els seus escrits foren elaborats en el si de la universitat, i alguns són pioners en la nefrologia catalana. Posteriorment les limitacions a les quals fou sotmès, l'obligaren a escriure, moltes vegades, en forma de reflexions personals al voltant de diversos temes. La situació del país després de la guerra l'obligà a treballar exclusivament en el camp de la medicina privada, que fa molt difícil l'experimentació i l'estadística. El propi Alsina afirmà que no era un investigador experimental o clínic, sinó un simple metge que, expulsat de la universitat, no podia fer res millor que reflexionar sobre els problemes dels nostres malalts de cada dia. Amb els seus escrits, s'abocà a reflexions, judicis i crítiques de vegades més útils que un treball d'investigació.

Alsina i Bofill publicà el seu primer treball en la revista *Annals de Medicina* i en *Treballs de la Clínica Mèdica B de l'Hospital Clínic* el 1929, dos anys després de finalitzar els seus estudis de medicina. Es titulà «Consideracions sobre un cas de nefrosi lipòide», i era fruit d'una comunicació presentada al 1928 a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, elaborada conjuntament amb Jordi Guasch (73). Aquest primer treball fou d'una qualitat i novetat tan meritòries que, mesos després, Gregorio Marañón, en la pàgina 152 del seu *Manual de Enfermedades del Tiroides*, en parlar dels estats d'hipometabolisme nomixedematós, comentà que no havia vist cap resultat en el tractament de la nefrosi lipoidal amb tiroide, de la mateixa manera que Labbe i Alsina i Bofill i Guasch (74). Alsina fou un treballador incansable; el seu darrer treball científic, que tractava de la clínica del càncer de fetge, el lliurà un mes abans de la seva mort (75). A part dels estudis sobre nefrologia i medicina

interna o dels textos sobre el seu ideari mèdic, publicà escrits sobre altres temes, com, per exemple, aquells derivats dels càrrecs que exercí en diferents entitats. Són escrits relacionats sobretot amb l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, l'Institut d'Estudis Catalans i la Reial Acadèmia de Medicina.

Durant el període 1932–1934 fou secretari general de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya. En els seus informes féu una síntesi sobre el seixantenari de la fundació "El Laboratorio", el vint-i-cinquè aniversari de l'aparició dels *Annals de Medicina*, el trasllat de l'Acadèmia al Casal del Metge o el debat sobre l'ordenació hospitalària a Catalunya (76). La seva tasca en aquests càrrecs fou exaltada per qui llavors era president de la Acadèmia, J. Freixas i Freixas. Destacà amb quina eficàcia havia actuat en la salvadora campanya de reorganització del personal de l'ACMCB (77).

Quant a la Reial Acadèmia de Medicina, féu un estudi sobre els presidents que ell conegué. Parlà dels últims presidents (1927–1971) de la Reial Acadèmia, centrant l'escrit en la figura d'August Pi i Sunyer, persona clau en la medicina catalana de principis de segle i a qui admirava molt (78). Una altra institució científica catalana a la qual serví Josep Alsina i Bofill fou la Societat Catalana de Biologia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Destacà la feina realitzada pels seus predecessors, aportant-hi dades històriques de les quals n'havia estat testimoni viu (79).

Cal destacar els seus escrits sobre la represa d'activitats de la Societat Catalana de Biologia, de la qual fou el primer president en aquesta segona època, amb motiu d'un homenatge a Pere Babot i Boixeda. En «La represa de la Societat Catalana de Biologia (1962–1967)», Alsina explicà l'origen de la Societat i la seva continuïtat amb la Societat de Biologia de Barcelona, com també les dificultats del seu naixement, del qual Alsina fou persona clau (80, 81). Com a president de l'ACMCB i de l'Institut d'Estudis Catalans, Alsina i Bofill visqué la transició de la dictadura franquista a la democràcia actual, i sabé respondre adequadament al canvi social tan substancial. Salutà la restauració de la Generalitat com inici de la restitució a Catalunya de les atribucions d'autogovern (82).

«Després de quaranta anys de silenci...» (83), Alsina i Bofill impulsà la represa dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. La Crida del Desè Congrès de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, constituí una proclama de catalanitat i afirmació d'una ferma voluntat de lluitar per reconstruir la Catalunya que la guerra civil espanyola no havia permès d'ésser. Alsina volgué que se celebrés a Perpinyà per evitar que hagués d'estar presidit per algun dels representants del règim que encara imperava, amb més o menys força i duresa, a Espanya (26, 84). També destaca la seva col·laboració amb el Dr. Martorell, participant en molts dels cursets d'angiologia, de projecció internacional, als quals aportà el punt de vista d'un nefròleg o d'un internista.

Josep Alsina i Bofill escriví moltes notes necrològiques. Ha contribuït així a fer la història moderna de la medicina i de les figures de la medicina catalana.

Entre altres treballs destaquem les dedicades als metges Juan Codina Altés (15), Manuel Salvat i Espasa (85), Josep Mercadal i Peyri (86), Josep Trueta i Raspall (87), Jordi Gol i Gurina (88) i Antoni Carreras i Verdaguer (89). Cal destacar també les seves aportacions en el coneixement de la figura d'August Pi i Sunyer (48, 90, 91, 92), amb el qual féu tanta feina en comú, sobre la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma del 1933 (50, 51, 93); i sobre els germans Joaquim i Antoni Trias i Pujol (94). En tots aquests escrits, Alsina hi féu aportacions personals. A «Els iniciadors de l'endocrinologia a Catalunya» (95), cità els estudis de l'Institut de Fisiologia i donà nova llum sobre el naixement de l'endocrinologia, que ell considerava derivada de la fisiologia. En el context de les aportacions que féu al coneixement de la medicina catalana i les seves institucions, cal fer esment de la publicació d'un número extraordinari de la revista *Tribuna Médica*, sobre la història de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears (96).

En ocasions, Alsina i Bofill es convertí en corresponsal accidental dels congressos en què participà, comunicant les pròpies reflexions sobre temes tractats. Així escriví sobre el Setè Congrés Internacional de Medicina Interna (97), celebrat el 1962 a Munich, i sobre el Setè Congrés Internacional de Gerontologia (98), celebrat a Viena al 1966. Sobre el no celebrat, per causes extracientífiques, Desè Congrés Internacional de Medicina Interna (99) a Varsòvia, Alsina en féu una ressenya de les novetats en nefrologia que s'hi havien d'aportar. Féu també comentaris de llibres que tractaven sobre nefrologia, medicina interna o història de la medicina, i que d'alguna manera l'havien impressionat (100).

De l'obra del Dr. Alsina hem de fer una reflexió sobre el fet que, dels seus 269 escrits publicats, solament 14, és a dir, un 5,2 per cent del total, havien estat elaborats en col·laboració amb altres companys. Alsina, treballador incansable, feia la seva feina en solitari, característica del metge artesà. Per estudiar la seva obra escrita, pel que fa a la vessant mèdica, considerarem de manera separada les seves activitats com a nefròleg i internista, i en comentarem l'ideari mèdic.

JOSEP ALSINA I BOFILL, NEFRÒLEG

Josep Alsina i Bofill fou pioner de la nefrologia a Catalunya i, per mèrits pròpis, primer president de la Societat de Nefrologia Catalana de la qual fou membre fundador el 1962 (101). Oriol Casassas i Antoni Caralps han coincidit en considerar-lo com el primer nefròleg de Catalunya. Caralps li demanà que fes el pròleg del que era el primer text en català sobre nefrologia, obra conjunta dels doctors Antoni Caralps i Jeroni Alsina. En total, més de la meitat dels seus escrits tenen relació amb la patologia renal.

Entre la seva producció científica sobre nefrologia destaca «Albuminúria. La seva valoració pràctica» (102). Escrit el 1935, formava part de la col·lecció de *Monografies Mèdiques* ja esmentades. En aquest escrit, el Dr. Alsina volia subratllar la pluralitat i la gran diversitat de les causes d'albuminúria. Gairebé

tot allò que escriví era fruit de la seva experiència personal. Relacionà l'albuminúria amb diverses malalties com ara la hipertensió, la nefritis, la infecció urinària, l'embaràs, per causa medicamentosa, etc. L'obra meresqué un llarg comentari per part del Dr. Amell i Sans. Després d'afirmar que l'estudi i valoració del símptoma albuminúria és sempre d'un peculiar interès i dificultat, i de subratllar la claretat d'estil i la deliberada simplicitat com estava escrita, afirmà que: «...el Dr. Alsina i Bofill, envesteix magistralment les dificultats diagnòstiques que es presenten en la valoració de l'albuminúria en la pràctica mèdica amb un criteri clínic claríssim i que demostra la seva experiència sobre els fets de patologia renal»(103).

El 1949, dins la Colección Española de Monografías Médicas, dirigida per Joan Puig-Sureda, Alsina publicà «Urèmia i seudorèmia. Insuficiència renal»(104). Agustí Pedro i Pons encarregà a Alsina i Bofill la part referent a les malalties de l'aparell urinari per al seu internacionalment conegut tractat de patologia mèdica, del qual aparegué la primera edició el 1958. S'hi reconeixia la valuosa aportació que podia fer Josep Alsina i Bofill, a causa de la seva dedicació a la nefrologia i la seva experiència personal sobre el tema. Aquesta col·laboració en l'obra de Pedro i Pons era una de les tasques de què més orgullós se sentia.

El 1969 sortí a la llum el primer número de *Monografies Mèdiques*, escrit per Josep Alsina i Bofill, en català, titulat «El metge davant l'hipertens» (105). Ell mateix expressà que l'objectiu de la publicació era modest: «intentar de reproduir els interrogants que s'obren davant del metge quan un hipertens li planteja el seu problema bàsic, i de puntualitzar els camins que cal emprendre per veure d'arribar a una conclusió diagnòstica, pronòstica i terapèutica el més precisa possible, sense sotmetre el malalt a més exploracions que les indispensables, però sense oblidar-ne cap de les que veritablement ho són». Aquesta monografia destil·lava tota l'essència dels molts coneixements que sobre l'hipertensió tenia el Dr. Alsina i Bofill. És una síntesi comprensible, i senzilla però completa. De llenguatge planer i popular, que demostra que la llengua catalana és un instrument de cultura tan viva i valuosa com qualsevol altra (106).

JOSEP ALSINA I BOFILL, COM A INTERNISTA

Seguint cronològicament els treballs publicats per Josep Alsina i Bofill, s'aprecia la seva evolució des de la nefrologia cap a la medicina interna. Féu aportacions al coneixement de les malalties de l'aparell digestiu, de l'aparell circulatori, de l'angiologia, de la neurologia, i també a l'estudi de les malalties infeccioses o a la terapèutica en general, des del punt de vista de l'internista. Les seves aportacions al coneixement de les malalties de l'aparell digestiu neixen arran d'haver estat encarregat durant el curs acadèmic 1935-1936, de la patologia del fetge i de la fel (107-111). Curiosament, l'últim escrit que el Dr. Alsina envià a la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, un mes abans del

seu traspass, tractava sobre la patologia hepàtica. «Clínica del càncer de fetge» (112), fou doncs, la seva primera lliçó i també la darrera.

La neurologia fou un altre dels seus camps d'estudi. Ja l'any 1930, juntament amb el Dr. Tolosa Colomer, escrivia sobre siringomièlia i atròfia progressiva miopàtica (113–115). A finals dels anys cinquanta, Alsina Bofill continuà les seves aportacions en aquest camp sobre temes com els accidents vasculars cerebrals (116), el diagnòstic i tractament de la meningitis (117), alcoholisme i neuropaties (118), o la malaltia d'Alzheimer (119).

Entre altres temes que tractà trobem la preocupació pel procés d'envelliment, tema del seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona al 1970, primer discurs pronunciat i publicat en català després de la Guerra Civil Espanyola. Els seus primers escrits sobre envelliment els trobem en les «Jornadas Angiológicas Españolas», celebrades a Sevilla al 1962 i també en el simposi sobre aterosclerosi celebrat a Tarragona el mateix any (120). El 1965 Alsina tractà sobre els anticoagulants com a medicació profilàctica de l'aterosclerosi (121). Seguint en la patologia del vell, té publicacions sobre l'aparell digestiu (122), el vertigen (123) i la hipertensió arterial (124).

A partir de 1970 Alsina i Bofill publicà diversos articles en els quals se li veu l'interès per definir-se com a metge internista. Destaquem-ne la preocupació sobre l'estimació preoperatòria (125), l'epistaxi (126) i la cefalàlgia «vistes per un internista» (127). Després d'estudiar la seva producció científica, s'arriba a la conclusió que Josep Alsina i Bofill fou un dels últims grans internistes, que posà els seus coneixements i la seva formació al servei del metge de capçalera que ell mateix fou, preocupat de l'atenció integral, científica i humana del malalt.

IDEARI MÈDIC DE JOSEP ALSINA I BOFILL

En comentar l'obra de Josep Alsina i Bofill és imprescindible comentar el seu ideari per entendre les motivacions que feren possible la seva actuació; el seu concepte humà en la pràctica de la medicina. Alsina explicà el seu ideari mitjançant les seves obres, els seus escrits i les entrevistes que li feren. En els seus textos podem veure quins eren els seus pensaments en relació a la humanitat, que presidiren tots els seus actes mèdics. Era molt conscient que la seva aportació més important podia fer-la, no com a investigador experimental, sinó invitant a reflexionar sobre els problemes dels malalts de cada dia.

La pràctica de la medicina, la féu fonamentalment com a metge de capçalera, i en l'àmbit de la medicina liberal; una forma d'exercir-la en la qual el contacte humà és fonamental. La gent busca un metge preparat i comunicatiu. La relació metge-malalt és molt personal i Alsina i Bofill sempre mantingué una relació directa i personal amb els seus malalts.

En el discurs d'obertura del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, Alsina denuncià que s'estava imposant la relació impersonal entre un malalt numerat i un metge assignat, i com cada vegada més, el nom del

metge queda confós en el de la institució a la qual el malalt ha acudit: «L'home sa i l'home malalt no han d'ésser mai un número de llibreta, una història clínica, un cas per il·lustrar una sessió acadèmica» (28).

Per a Alsina l'art de curar exigeix sempre la comprensió de la personalitat del malalt a través de la comunicació que el metge ha d'establir-hi des del primer contacte. Creia que la medicina liberal era el treball solitari propi del metge-artesà; és a dir, el metge que comença i acaba la feina d'atendre els malalts únicament amb els seus coneixements i la seva tècnica. «Del prototipus d'aquest metge artesà tradicional, se'n diu metge de capçalera.» Una altra faceta que apreciava en el paper del metge de capçalera és la de ser absolutament bàsic, en el diagnòstic i en el tractament precoç de les malalties degeneratives, en ésser la persona que coneix més el malalt. Denuncià la llacuna en els plans de formació dels metges: la pobresa en formació humanística i l'absència total d'una orientació humanitària. Considerava que no era el mateix guarir una malaltia que curar un malalt: «Penso que humanisme vol dir, en sentit extens, amor a la condició humana, interès per totes les facetes de l'activitat espiritual de l'home, enriquits un i altre amb un afany d'harmonia entre les diverses opcions, i amb un sentit de coordinació, de síntesi entre les diverses disciplines» (128).

Defensà la figura del metge de capçalera com la persona indicada per assenyalar les línies d'acció, ja que és la persona de confiança del malalt. Sovint, amb una mirada, n'hi ha prou per establir una plena comunicació. «La pèrdua de comunicació entre metge i pacient és la mancança més important de la medicina en els darrers cinquanta anys.»

Aquest problema de la comunicació entre metge i malalt que Alsina denunciava als anys setanta continua essent una de les principals preocupacions de la medicina. Valentí Fuster, que pronuncià la "Lliçó Joan d'Alòs", al Centre Cardiovascular Sant Jordi de Barcelona el maig de 1995, deia que ell recordava als metges joves la importància de parlar amb el pacient, evitant que la tecnologia es mengi el temps per parlar amb el malalt (129). També en un número del *Journal of the American Medical Association* de novembre de 1995 es denunciava que un dels principals problemes observats, en un estudi fet en més de nou mil persones ateses en cinc hospitals, era la falta de comunicació entre pacients i metges (130).

Alsina creia que l'aspecte fonamental de la relació entre metge i malalt era l'establiment d'una constant i cordial comunicació. Els malalts tenen preguntes a fer que han de ser contestades, malentesos que han d'ésser aclarits i, sobretot, tenen una profunda ignorància sobre el seu problema, que ha d'ésser il·luminada. «No ens expliquem prou ni amb el malalt ni amb la família», deia Alsina. Respecte a la manera com el metge havia de donar les explicacions al malalt, recomanava el següent: «Les explicacions del metge han d'ésser curtes, precises i repetides, i han de començar sempre per aquells fets o afirmacions que puguin esvair l'ansietat lògica del malalt. I no oblidem que el metge—

malalt no és pas una excepció» (131). Afirmava que el metge, per aconseguir el guariment del seu pacient ha de salvar dos punts extremadament crítics: un, fer comprendre al malalt què té i què ha de fer; i l'altre, fer comprendre a la família quina ha d'ésser la seva actitud, i en què ha de consistir la seva col·laboració.

El 1985, durant la conferència inaugural de la Jornada de Medicina Preventiva, Alsina invità a fer una reflexió sobre la importància creixent de la medicina preventiva. Subratllà que s'havia passat d'un concepte negatiu i limitat, absència de malaltia, a un concepte positiu, la salut, i afegí que «la medicina preventiva ha d'ésser incansablement perfeccionista i imperativament exigida per tothom» (132).

Alsina creia que el paper del metge de capçalera és absolutament bàsic en el diagnòstic i en el tractament precoç de les malalties degeneratives, mitjançant la detecció precoç dels símptomes inicials que serviran com a fil conductor d'una exploració profunda. També reconeixia que la medicina preventiva és una tasca que ultrapassa les possibilitats del metge, en la qual han d'intervenir altres professionals: sociòlegs, polítics, economistes, psicòlegs, etc. (26, 83). En el curs dels seus seixanta-sis anys de vida professional, visqué el gran canvi d'una medicina fonamentalment humanista a una medicina molt tecnificada. Sempre lluità per mantenir el caliu del contacte metge-malalt, que s'estava perdent en el metge especialista.

COMUNICACIÓ AMB EL MALALT

Per a Alsina, l'objectiu final indeclinable de la medicina és el benefici del malalt i, a ser possible, el seu guariment. Demanava confiança al malalt i, a canvi, es lliurava d'una manera total. Donava gran importància a la història clínica, on a més de recollir-hi el que el pacient li deia, hi afegia allò que endevinava; coses de les quals ni el propi pacient era conscient. Afirmava que, sovint, per visitar un pacient calia la presència d'una cadira per escoltar atentament, i assegut, confegir una imatge de receptivitat. I també per poder transmetre al pacient les explicacions pertinents, i la pau i confiança que alleugerissin la seva angoixa. Deia que «el darrer enemic de l'interrogatori correcte és la fatiga o la pressa del que interroga». Josep M. Espinàs, en un comentari al treball del Dr. Alsina sobre el metge i la malaltia terminal, resumia així la lliçó que Alsina i Bofill proposava als metges: «no tan sols saber "auscultar", sinó aprendre a "escoltar" i a "mirar", que és força més difícil» (133).

Alsina comparava fer una història clínica vàlida amb una partida d'escacs. El malalt exposa una dada, i basant-se en el que diu i com ho diu, el metge llença una nova pregunta, fins que el clínic queda convençut que ha comprès exactament el problema. Alsina mai no sabia si la realització d'una història clínica duraria vint minuts o una hora. Definí el clínic com aquell qui «s'asseu al costat del malalt, l'interroga, el palpa, l'ausculta, valora les dades complementàries, arriba al diagnòstic i a planejar el tractament. I al costat de

tot això estableix una relació humana amb el malalt.» Estava en contra de l'ús indiscriminat dels exàmens complementaris, que causen molèsties al malalt i un augment alarmant de les despeses. Recomanava l'acció del metge de capçalera per la seva visió clínica i comprensió global del problema del malalt (134): «Com més ben interrogat i explorat sigui el malalt, més ajustada podrà ésser la investigació complementària».

Pere Domingo i Sanjuan, en el discurs de resposta al de presa de possessió d'Alsina com a acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, afirmà del nou acadèmic que era presoner dels seus malalts. Molts dels seus pacients l'acompanyaven en aquella ocasió; se sentien orgullosos que el seu metge rebés aquell reconeixement (135).

Al costat del Dr. Alsina es podia aprendre l'art de comunicar al pacient la gravetat en què es trobava. Sempre deixava en l'aire la possibilitat d'una sortida favorable, sense amagar la realitat de la situació. Per a ell, no era el mateix guarir la malaltia que guarir el malalt. El metge havia de tenir els coneixements i l'autoritat o carisma suficients per guarir. El gran respecte que sentia pel malalt l'extremava a l'hora de prescriure un medicament, i evitava la temptació de l'assaig medicamentós. En molts casos, coneixia al pacient gairebé des del seu naixement. Ell tractava els seus mals, assistia a les intervencions quirúrgiques necessàries, era present en la vida familiar, visitava diversos membres de la família i, en ocasions doloroses, assistia el pacient en la seva mort. La relació malalt-metge antigament era privada i fruit de la tria que el malalt feia del metge per raó de la confiança que hi posava. Alsina denuncià que en l'actualitat s'està imposant cada vegada més la relació impersonal entre un malalt numerat i un metge assignat (26).

COMUNICACIÓ AMB LA FAMÍLIA DEL PACIENT

Alsina lamentava que la comunicació amb la família del malalt sovint quedés oblidada, i en remarcava la importància. Sovint, tant la família com el malalt tenen poca informació sobre el descabellament de la malaltia. Alsina sabia dialogar amb la família del malalt, els feia veure el patiment del pacient i, sense esmentar-ho directament, els demanava comprensió i cooperació. Expressà que «la malaltia d'un membre d'una família es converteix en malaltia de la família». En les converses amb la família del malalt, no subratllava massa les possibilitats desfavorables de l'evolució de la malaltia, per tal de no crear un ambient familiar pessimista, que pogués repercutir en el pacient. No considerava humà deixar els familiars amb totes les portes tancades a l'esperança, per poca que n'hi hagués. En privat, moltes vegades comentava que «hi ha malalties incurables i malalties curables, però no totes es curen».

La família, de vegades, haurà de fer veritables sacrificis per dur a terme un programa terapèutic. Això fa que hagi d'estar ben informada. Ha de ser el primer aliat del metge per ajudar el malalt, i això només serà possible si la família ha estat ben informada sobre la malaltia en tots els seus aspectes.

Alsina estava al corrent dels nous tractaments i de les noves tècniques, però sempre posà l'interès del malalt per sobre de la brillantor de la tècnica (136). I per aquest motiu, era molt conscient que la col·laboració que demanava a la família, indispensable i potser decisiva, l'havia de limitar a les possibilitats reals. Pensava que demanar a una família més del que pot fer equival a prescindir de la seva ajuda.

ALSINA I BOFILL DAVANT LA PATOLOGIA EN EL VELL

Tots els metges estem implicats, directa o indirectament, en l'atenció als vells. Com deia John F. Kennedy, no es suficient afegir anys a la vida. Cal donar nova vida a aquest anys. La patologia en el vell fou una de les preocupacions d'Alsina i Bofill, que manifestà en el seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, «El procés d'envelliment» (14). Va tractar la patologia pròpia del vell en diverses ocasions. Hi aporta els seus coneixements en relació a la patologia de l'aparell digestiu en el vell (121), al vertigen vist pel geriatra (122), a la hipertensió en el vell (137) i, en el seu escrit sobre particularitats de la patologia en el vell, ve a sintetitzar les diverses facetes que ja havia estudiat: «Els fenòmens involutius, cel·lulars i intersticials que l'envelliment implica, donen lloc a una multiplicitat d'alteracions orgàniques que modifiquen les manifestacions clíniques pròpies de la major part de les malalties i la resposta terapèutica» (121).

Alsina assenyalà les particularitats de la relació del metge amb el malalt vell. Les dificultats de l'interrogatori d'un ancià, que normalment ni recorda ni precisa, és el d'una persona que, obsessionada per un problema, deixa de banda tots els altres. La recollida de dades a la història clínica no pot ser, per tant, passiva; cal una interrogació porfídiosa, llarga i difícil. Recomanava prudència a l'hora d'indicar exàmens complementaris potencialment agressius i contrabalançar molt bé la fragilitat del malalt amb els beneficis que poden donar aquests exàmens. Recomanava pensar que en la vellesa convergeixen diversos estats patològics i, de la mateixa manera que els vells metabolitzen més lentament, també absorbeixen les drogues més lentament. Assenyalava que la simple prolongació de la vida de l'ancià en condicions precàries era un objectiu discutible. Subratllava que el vell, malalt o només disminuït físicament i sovint mentalment, necessita veure que no el tractem com a una deixalla que caritativament ens avenim a conservar. Cal que se senti alentat per la lluita per la salut: «Cal procurar que el vell adopti una actitud dinàmica enfront de la seva decadència, que accepti les seves limitacions amb serenitat i aprengui a viure satisfactòriament».

Després d'una intervenció quirúrgica, el vell accentua el seu negativisme, que el metge ha de combatre. Tots hem vist morir malalts sense una explicació lògica. Podríem dir que moltes vegades es mor perquè s'han perdut les ganes de viure. Alsina recomanava la permanència del vell a casa seva, amb les seves parets, amb els seus mobles i racons habituals (137), en contacte amb joves.

Com que sovint la família no pot cuidar el vell, Alsina proposà l'existència d'hospitals, clíniques o residències de dia on l'ancià que necessita assistència permanent hi passés les hores diürnes i tornés a la llar al vespre, quan tota la família s'hi recull.

El vell, deslligat de deures, compromisos, passions i ambicions, podrà emprendre serenament una revisió de l'escala de valors. Enriquit amb tot allò que ha contemplat llargament i pacientment en el silenci i en l'amor, la persona anciana pot donar llavors llum i guia, com un far, dintre de la família. Alsina finalitzà el seu discurs de presa de possessió com acadèmic electe de la Reial Acadèmia de Medicina amb aquestes poètiques paraules: «I quan la vellesa s'acosta al final, desfets tots els lligams i totes les relacions externes, esborrada gairebé la pròpia persona del cercle social, despullat de tot, però amb el tresor de les experiències bones i amargues de tota una vida, l'home troba el moment de l'absoluta sinceritat i de la fe sense reserves en la perenne vigència del valor de la idea, de la veritat i de la llibertat.»

ALSINA DAVANT EL MALALT TERMINAL

Davant el malalt en fase terminal, el metge ha d'intentar millorar la qualitat de la poca vida que li queda. Ha de ser portador de consol al malalt i d'orientació als familiars. Sempre que sigui possible, és millor i més natural que el malalt es quedi a casa, envoltat dels familiars i de les altres persones estimades. El pacient lúcid i amb bona convivència, té l'oportunitat de dir allò que li donarà pau. Per a la família, cuidar el malalt els allibera de posteriors sentiments de culpabilitat i, en ocasions, esborra anys sencers d'incomunicació.

El 1978 Josep Alsina i Bofill féu una invitació a la reflexió sobre el fet que els metges som dipositaris de la confiança de la persona que és a punt de morir i que tenim una gran responsabilitat com a mandataris d'una societat que ens ha encarregat de la seva salut com a manera de viure i de finir satisfactòriament. Trobava a faltar una preparació, durant la formació universitària del metge, que el permetés enfrontar-se a la malaltia terminal i remarcava, una vegada més, la pobresa en formació humanística i l'absència total d'una orientació humanitària.

Denuncià que, tot sovint, el malalt a qui tothom dóna per perdut irremissiblement ha de viure els darrers dies de la seva vida sotmès a l'enuig inevitable de la tècnica terapèutica d'avui, amb molèsties físiques i sobretot morals. Alsina s'oposava al fet que el malalt en fase terminal estigués, moltes vegades en contra de la seva voluntat, «aïllat dels seus, en la cambra freda d'una clínica, potser en la gàbia d'una unitat de cura intensiva, amb tots els forats naturals cateteritzats, despertat a cada moment per injeccions i extraccions el motiu dels quals ningú no li dóna, i per entrades i sortides de metges, infermeres i auxiliars que moltes vegades ni li demanen ni li expliquen res».

Per al metge, tenir cura d'un malalt inguarible és una tasca trista i ingrata. Precisamet la millor recompensa de la seva feina és aconseguir de guarir el

malalt guanyant la seva gratitud i la de la família: «Com a científic, com a tècnic, la mort és la desfeta. Però el metge no pot deixar d'enfrontar-se. És una de les feines més difícils, és on rau la seva grandesa i la seva servitud: ésser bàcul de l'home malalt fins a la mort.»

El 1978, Alsina i Bofill va comentar, de manera magistral i a la vegada poètica, com li agradaria rebre la mort. El seu desig es va complir quinze anys més tard, i s'esdevingué com ell proposava: «Penso que a tothom ha de plaure el que per a mi desitjo: que em deixin morir a casa amb els meus, voltat dels testimonis muts però eloqüents de l'aventura de la meua vida. Penso que les darreres hores són les més aptes per a somniar els records i per a recordar els somnis» (138).

La seva figura quedarà en l'haver històric del nostre país pel valor de la seva tasca científica, per la rotunditat de la seva actitud espiritual i humanitària, per la seva entrega absoluta, amb sacrifici i alegria, a tot allò que un home just ha de considerar raó vàlida per viure i per bregar al servei d'un poble, del seu poble, del nostre poble.

Finalment, recordarem les paraules del Dr. Alsina amb motiu del centenari del naixement d'un dels seus mestres, August Pi i Sunyer, i que podrien aplicar-se exactament igual a la seva persona: «S'extingí l'home però ha quedat l'obra; i per damunt de tot ha quedat l'exemple. Un exemple que ens demostra tot el que pot aconseguir una intel·ligència empesa per la passió de servir un país i una cultura a través del treball» (48).

* * *

PUBLICACIONS CIENTÍFIQUES DE JOSEP ALSINA I BOFILL

En aquest apartat volem donar a conèixer la producció científica que Josep Alsina i Bofill publicà al llarg de la seva vida. És una llarga llista, més si tenim en compte que Alsina no pogué treballar ni a la universitat ni a l'Hospital Clínic.

A més dels treballs publicats, es conserven manuscrits del Dr. Alsina, originals inèdits i matèria per a futurs escrits. Era una persona inesgotable, un gran treballador.

Durant la seva vida, Alsina impartí moltes conferències sobre diversos temes. En un principi, en relació a la nefrologia, posteriorment sobre temes de medicina interna i, des de finals dels anys setanta, expressant-hi el seu pensament mèdic. L'ordre seguit per aquesta bibliografia és el cronològic. D'aquesta manera podem veure l'interès del Dr. Alsina pels canvis de la seva professió.

Entre la seva producció publicada hi ha els escrits històrics, que tracten fonamentalment dels seus mestres i de les institucions a què pertanyé i en les quals ocupà càrrecs destacats de responsabilitat. En els escrits sobre l'ACMCB, la Reial Acadèmia de Medicina, l'Institut d'Estudis Catalans o la Universitat Autònoma, es pot veure la gran estima que Alsina tenia per cada una d'aquestes institucions. Se sentia orgullós de ser hereu de la més antiga tradició mèdica catalana.

1929-1939

1 – Alsina i Bofill J. i Guasch J.: Consideracions sobre un cas de nefrosi lipoide. *Annals de Medicina*, abril 1929; 23: 171-185.

2 – Alsina i Bofill J. i Guasch J.: Consideracions sobre un cas de nefrosi lipoide. *Treball de la Clínica Mèdica B. Extret de l'Hospital Clínic*. 1929; 3-16.

3 – Tolosa Colomer E. i Alsina i Bofill J.: Sobre las formas predominantes motoras de la siringomielia. *Ars Médica*, 1930; 6: 1-12.

4 – Alsina i Bofill J. i Tolosa i Colomer E.: Algunes consideracions sobre el diagnòstic diferencial de l'atrofia muscular progressiva miopàtica. *Annals de Medicina*, 1930; 24: 97-111.

5 – Alsina i Bofill J.: Flegmo gàstric secundari a un ulcus de boca anastomòtica. *Treball de la Clínica Mèdica B. Hospital Clínic. Extret*.

6 – Alsina i Bofill J.: Flegmo gàstric secundari a un ulcus de boca anastomòtica. *VI Congrés de Metges de Llengua Catalana, Barcelona juny 1930*: 551-557.

7 – Codina i Altés J., Panyella i Aldrufeu F., González M. i Alsina i Bofill J.: Lesions renals en els malalts amb hipertensió. *VII Congrés de Metges de Llengua Catalana, 1932*: 158-165.

8 – Alsina i Bofill J.: Memòria-ressenya del curs 1931-1932. *Annals de Medicina*, desembre 1931; 26: 773-778.

9 – Alsina i Bofill J.: Memòria-ressenya del curs 1932–1933. *Annals de Medicina*, desembre 1932; 27: 895–905.

10–Alsina i Bofill J. i Faixat F.: Vòlvul gàstric. *Annals de Medicina*, 1934; 28: 21–23.

11–Tolosa i Colomer E. i Alsina i Bofill J.: La meràlgia parestèsica essencial i la simptomàtica. *Extret*.

12–Tolosa i Colomer E. i Alsina i Bofill J.: La meràlgia parestèsica essencial i la simptomàtica. *Annals de Medicina*, 1934; 28: 951–963.

13–Tolosa i Colomer E. i Alsina i Bofill J.: La meràlgia parestèsica essencial i la simptomàtica. *Los Progresos de la Clínica*, 1935: 1–5.

14–Alsina i Bofill J.: El cor en la fase aguda de la glomerulonefritis aguda. *Annals de Medicina*, 1935; 29: 7–22.

15–Alsina i Bofill J.: El cor en la fase aguda de la glomerulonefritis aguda. *La Medicina Catalana*, 1935; 5: 154.

16–Alsina i Bofill J.: El corazón en la glomerulonefritis aguda. *Anales de Medicina Interna*, 1935; 4: 1035–1048.

17–Alsina i Bofill J.: La disfunción renal y su diagnóstico, *Acta Médica Ibero-Americana*, enero 1935.

18–Alsina i Bofill J.: La disfunción renal y su diagnóstico. *Extret de 18 pàgs.*

19–Alsina i Bofill J.: Albuminúria. La seva valoració pràctica. *Monografia*, 1935; 75 pàgs.

20–Alsina i Bofill J.: Els mecanismes de producció dels símptomes litiàtics. *La Medicina Catalana*, 1935; 5: 232.

21–Alsina i Bofill J. i Mascaró M.: Quist hidatídic i colecistopaties. *La Medicina Catalana*, 1935; 5: 241.

22–Alsina i Bofill J.: Diàtesi hemorràgica en la insuficiència renal. *La Medicina Catalana*, 15 juny 1936; 6: 715–722.

23–Alsina i Bofill J. i Just i Busquets C.: La nostra experiència del reumatisme gonocòcic. *IX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana*, Perpinyà 1936; VI: 160–161.

24–Alsina i Bofill J. i Mascaró M.: Dificultats diagnòstiques en els quists hidatídics de fetge. *IX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana*, Perpinyà 1936: 162–163.

25–Ferrer i Solervicens F., Alsina i Bofill J. i Panyella i Aldrufeu F.: Brots evolutius tuberculosos en el curs d'infeccions eberthianes. *IX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana*, Perpinyà 1936: 164.

1940–1949

26–Alsina i Bofill J.: Glomerulonefritis secundària a piodermitis. Eritema polimorfo y glomerulonefritis concomitante. *IV Reunión Nacional de Dermatólogos Españoles*, Barcelona 1940.

27–Alsina i Bofill J.: El examen de la función renal en la práctica. *Notas Prácticas de Diagnóstico y Terapéutica*, 1940.

28—Alsina i Bofill J.: Sulfamidoterapia. Innovaciones de Diagnóstico y Terapéutica. Edit. Miguel Servet, Barcelona 1942: 7–51.

29—Alsina i Bofill J.: Endocarditis bacteriana subaguda. Innovaciones de Diagnóstico y Terapéutica. Edit. Miguel Servet, Barcelona 1942.

30—Alsina i Bofill J.: Triquinosis. Innovaciones de Diagnóstico y Terapéutica. Edit. Miguel Servet, Barcelona 1942.

31—Alsina i Bofill J.: Tratamiento de las arritmias. Innovaciones de Diagnóstico y Terapéutica. Edit. Miguel Servet, Barcelona 1942.

32—Alsina i Bofill J.: El síndrome de Loeffler. Notas Prácticas de Diagnóstico y Terapéutica. Colección Española de Monografías Médicas, 1943: 221–224.

33—Alsina i Bofill J.: El pronóstico de la insuficiencia cardíaca congestiva. Notas Prácticas de Diagnóstico y Terapéutica. Colección Española de Monografías Médicas, 1944: 1–8.

34—Alsina i Bofill J.: Indicaciones Terapéuticas en Patología Médica y Tratamiento de las intoxicaciones más frecuentes. En Terapéutica de Bolsillo. Edit. Miguel Servet, 1945; de 223 pàgs.

35—Alsina i Bofill J.: Las lesiones tuberculosas de la tráquea y de los bronquios. Notas Prácticas de Diagnóstico y Terapéutica. Colección Española de Monografías Médicas, 1946; 35–40.

36—Alsina i Bofill J.: El examen de la función renal en la práctica. Notas Prácticas de Diagnóstico y Terapéutica. Colección Española de Monografías Médicas, Barcelona 1946: 323–342.

37—Alsina i Bofill J.: Insuficiencia renal; Encefalopatía hipertensiva. Conferencias en Colegio de Médicos de Palma de Mallorca, 1946.

38—Alsina i Bofill J.: Ante la hipertensión maligna. Actas Instituto Policlínico, 1947; 3: 169–176.

39—Alsina i Bofill J.: Meningitis en el curso de la endocarditis lenta. II Congreso Nacional de Cardiología. Libro de Actas, 1947: 86–92.

40—Alsina i Bofill J.: Meningitis en el curso de la endocarditis lenta. Medicina Clínica, junio 1948: 391–395.

41—Alsina i Bofill J.: Novedades en fisiopatología renal. Comentario resumen de un libro excepcional. Trueta, Barclay, Daniel, Franklin y Pichard. "Studies of the renal circulation", Oxford; 1947. Actas Instituto Policlínico, 1948; 3: 193–199.

42—Alsina i Bofill J.: Granulía tratada con estreptomycin. Curación. Actas Instituto Policlínico, 1948; 3: 232–238.

43—Martorell F. i Alsina i Bofill J.: Trombectomia en la trombosis de la vena cava inferior. Actas Instituto Policlínico, 1948; 3: 239–240.

44—Alsina i Bofill J.: Uremia y Pseudoremia. Insuficiencia renal. Colección Española de Monografías Médicas, 1949; 76 pàgs.

1950–1959

45—Alsina i Bofill J.: La fase de intervalo en la evolución de la glomerulonefritis. Actas Instituto Policlínico, 1951; 5: 8–10.

46-Alsina i Bofill J.: Síndrome hipertensiu maligno por nefropatía unilateral. *Actas Instituto Policlínico*, 1952; 6: 49-55.

47-Alsina i Bofill J.: El síndrome hemático de la insuficiencia renal. *Trazos*, 1952: 3-11.

48-Alsina i Bofill J.: La dieta en la nefritis en fase disproteinémica. *Actas Instituto Policlínico*, 1953; 7: 1-6.

49-Alsina i Bofill J.: Consideraciones sobre el régimen sin sodio. *Actas Instituto Policlínico*, 1953; 7: 76-78.

50-Alsina i Bofill J.: Aspectos del tratamiento de la glomerulonefritis pasada su fase aguda. *Anales de Medicina. Suplemento de Pediatría*, 1952-1954; 92-104.

51-Alsina i Bofill J.: Estados de desequilibrio electrolítico en el curso de las nefropatías. *Actas Instituto Policlínico*, 1953; 7: 109-122.

52-Alsina i Bofill J.: Tratamiento de la glomerulonefritis aguda. *Actas Instituto Policlínico*, 1955; 9: 5-16.

53-Alsina i Bofill J.: Tratamiento médico de la litiasis renal. *Actas Instituto Policlínico*, 1955; 9: 92-99.

54-Alsina i Bofill J.: El tratamiento de la fiebre tifoidea. *Actas Instituto Policlínico*, 1955; 9: 141-146.

55-Alsina i Bofill J.: Valoración del riñón enfermo y del riñón sano en la nefropatía unilateral hipertensiva. *Actas del Instituto Policlínico*, 1956; 10: 176-178.

56-Alsina i Bofill J.: Nefritis intersticiales. *Actas del Instituto Policlínico*, 1957; 11: 48-55.

57-Alsina i Bofill J.: G. M. Llorente, P.G. Páramo, A.P. Santanera, B.V. de las Heras. *Fichero Clínico-Terapéutico*. *Actas del Instituto Policlínico*, 1957; 11: 80.

58-Alsina i Bofill J.: Tratamiento de las nefritis intersticiales y de las infecciones urinarias en general. *Actas del Instituto Policlínico*, 1957; 11: 129-134.

59-Alsina i Bofill J.: Nefritis supuradas. *Actas del Instituto Policlínico*, 1957; 11: 77-80.

60-Alsina i Bofill J.: Nefritis intersticial crónica y esclerosis intersticial. *Actas del Instituto Policlínico*, 1957; 11: 87-92.

61-Alsina i Bofill J.: Sobre el tratamiento medicamentoso de la hipertensión arterial. *Actas del Instituto Policlínico*, 1957; 11: 141-146.

62-Alsina i Bofill J.: Nefritis, hipertensión esencial y embarazo. *Práctica Médica*, 1957; 5: 47-56.

63-Alsina i Bofill J.: las hipertensiones secundarias. *Trazos*, 1958; 2: 3.

64-Alsina i Bofill J.: La hipertensión nefrògena. *Trazos*, 1958; 2: 4-13.

65-Alsina i Bofill J.: La hipertensión por coartación aòrtica. *Trazos*, 1958; 2: 26-28.

66-Alsina i Bofill J.: Los corticosteroides en el tratamiento de las nefropatías. *Actas del Instituto Policlínico*, 1958; 12: 150-160.

67-Alsina i Bofill J.: Los corticosteroides en el tratamiento de las nefropatías. *Anales de Medicina*, 1958; 44: 339-350.

68-Alsina i Bofill J.: La lumbalgia de origen renal. Suplemento Archivos Médicos, 1958: 73-76.

69-Alsina i Bofill J.: Anomalías bioquímicas en nefropatías silenciosas. Suplemento Archivos Médicos, 1958: 87-89.

70-Alsina i Bofill J.: Los diuréticos en el edema de origen renal. Suplemento Archivos Médicos, 1958: 67-72.

71-Alsina i Bofill J.: La involución renal. Suplemento Archivos Médicos, 1958: 77-86.

72-Alsina i Bofill J.: Aspectos terapéuticos de los accidentes vasculares del cerebro. Anales de Medicina y Cirugía, 1959; 39: 147-157.

73-Alsina i Bofill J.: Aspectos terapéuticos de los accidentes vasculares del cerebro. Actas del Instituto Policlínico, 1959; 13: 68-78.

74-Alsina i Bofill J.: La clorotiazida en el tratamiento de la hipertensión arterial. V Jornadas Angiológicas Españolas. Palma de Mallorca 1959. Medicina Clínica, 1959; 17.

1960-1969

75-Alsina i Bofill J.: La clorotiazida en el tratamiento de la hipertensión arterial. Trazos, 1960; 2: 3-15.

76-Alsina i Bofill J.: El riñón en el periodo postoperatorio. Actas del Instituto Policlínico, 1960; 14: 108-118.

77-Alsina i Bofill J.: Enfoque diagnóstico y terapéutico de las meningitis. Actas del Instituto Policlínico, 1960; 14: 126-131.

78-Alsina i Bofill J.: La medicación básica de los hipertensos. Anales de Medicina, 1960; 46: 225-230.

79-Alsina i Bofill J.: Le Pulyvimpirrolidone (P.M. 1200) dans le traitement de l'urémie chronique. Primer Congrès Internacional de Nefrologia. Ginebra. Evian, 1960.

80-Alsina i Bofill J.: Desequilibrio humoral de origen renal. Actas del Instituto Policlínico, 1961; 15: 85-100.

81-Alsina i Bofill J.: Las nefropatías ante el matrimonio. Ponencia presentada en la XI Asamblea Nacional de las Hermandades Médico-Farmacéuticas de San Cosme y San Damián, Barcelona, octubre 1961. Extret de 8 pàgs.

82-Alsina i Bofill J.: Primeras observaciones con la espirolactona. Actas del Instituto Policlínico, 1961; 15: 121-127.

83-Alsina i Bofill J.: Pielonefritis: Concepto. Enfoque etiopatogénico. Actas del Instituto Policlínico, 1961; 15: 149-154.

84-Alsina i Bofill J.: Anomalías bioquímicas en nefropatías silenciosas. Suplemento. Archivos Médicos, 1961; 35.

85-Alsina i Bofill J.: Las nefritis con pérdida de sal. Suplemento. Archivos Médicos, 1961; 35.

86-Alsina i Bofill J.: Los trastornos vasculares en la génesis de la insuficiencia renal aguda. Suplemento. Archivos Médicos, 1961; 35.

87–Alsina i Bofill J.: Sobre el tratamiento de la insuficiencia arterial aterosclerótica. *Actas del Instituto Policlínico*, 1962; 16: 212–220.

88–Alsina i Bofill J.: Desequilibrio humoral de origen renal. *Revista Española de Anestesiología*, 1962; 9: 325–343.

89–Alsina i Bofill J.: VII Congreso Internacional de Medicina Interna. *Actas del Instituto Policlínico*, 1962; 16: 194–199.

90–Alsina i Bofill J.: La anuria refleja. Suplemento. *Archivos Médicos*, 1962.

91–Alsina i Bofill J.: Desequilibrio humoral de origen renal. Ponencia en el Symposium sobre “Reanimación”, correspondiente a la I Reunión Anual de la Academia de Ciencias Médicas de Barcelona. Montserrat, 3 de junio de 1961. *Revista Española de Anestesiología*, 1962; 9: 325–343.

92–Alsina i Bofill J.: El Dr. Juan Codina Altés (1891–1963). *Actas del Instituto Policlínico*, julio 1963; 17: 141–143.

93–Alsina i Bofill J.: La corticoterapia del síndrome nefrótico. Suplemento. *Archivos Médicos*, 1963.

94–Alsina i Bofill J.: Las descargas de urea y de la creatinina endógena comparadas. III Congreso General de la Unión Médica Mediterránea, San Sebastian 1963.

95–Alsina i Bofill J.: PREFACI. Treballs de la Societat Catalana de Biologia., 1963; 18: 7–9.

96–Alsina i Bofill J.: Consideraciones acerca de la etiología de la insuficiencia renal aguda (I.R.A.). *Actas del Instituto Policlínico*, julio 1963; 17: 230–235.

97–Alsina i Bofill J.: Consideraciones acerca de la etiología de la insuficiencia renal aguda (I.R.A.). *Anales de Medicina*, 1964; 50: 32–38.

98–Alsina i Bofill J.: L. Meyler. Side effects of drugs. Excerpta Medica Foundation. Amsterdam 1963. *Actas del Instituto Policlínico*, 1963; 17: 236.

99–Alsina i Bofill J.: La cura diurética. *Actas del Instituto Policlínico*, 1964; 18: 41–55.

100–Alsina i Bofill J.: Los diuréticos en el edema de origen renal. Suplemento. *Archivos Médicos*, 1964.

101–Alsina i Bofill J.: Las hipercalciurias esenciales. Suplemento. *Archivos Médicos*, 1964.

102–Alsina i Bofill J.: La corticoterapia de las nefropatías. *Actas del Instituto Policlínico*, julio 1964; 18: 188–194.

103–Alsina i Bofill J.: Handbook of Physiology, Circulation, Tomo I. The William Co Baltimore 1963. *Actas del Instituto Policlínico*, 1964; 16: 59.

104–Alsina i Bofill J.: Handbook of Physiology, Circulation, Tomo II. The William Co Baltimore 1963. *Actas del Instituto Policlínico*, 1964; 18: 19–20.

105–Alsina i Bofill J.: Augusto Pi y Suñer. *Anales de Medicina y Cirugía*, 1965; 45: 211–220.

106–Alsina i Bofill J.: La lumbalgia de origen renal. Suplemento. *Archivos Médicos*, 1965.

107–Alsina i Bofill J.: Modificaciones electrocardiográficas en la hemorragia cerebral. XI Jornadas Angiológicas Españolas, Gijón 1965.

108–Alsina i Bofill J.: Augusto Pi i Sunyer. Profesor, Maestro, Universitario. Actas del Instituto Policlínico, 1965; 19: 125–129.

109–Alsina i Bofill J.: Problemas que aún plantea la fiebre tifoidea. Actas del Instituto Policlínico, 1965; 19: 154–159.

110–Alsina i Bofill J.: Anticoagulantes con medicación protiláctica de la aterosclerosis. Actas del Instituto Policlínico, 1965; 19: 45–48.

111–Alsina i Bofill J.: Impresiones del VII Congreso de la Medicina Interna Nacional de Gerontología. Actas del Instituto Policlínico, 1966; 20: 215–218.

112–Alsina i Bofill J.: E. Rotellar. ABC de los trastornos electrolíticos. Actas del Instituto Policlínico, 1966; 20: 219.

113–Alsina i Bofill J.: Bases de la dosificación de antibióticos. Actas del Instituto Policlínico, 1967; 21: 168–173.

114–Alsina i Bofill J., Guasch J. i Piulachs P.: Una falsa esplenomegalia (nota clínica). Actas del Instituto Policlínico, 1967; 21: 46–49.

115–Alsina i Bofill J.: Bases del tratamiento de la hipertensión arterial. Actas del Instituto Policlínico, 1967; 21: 15–19.

116–Alsina i Bofill J.: El tratamiento médico de la hipertensión arterial. Actas del Instituto Policlínico, 1967; 21: 24–32.

117–Alsina i Bofill J.: La Nefrología en el X Congreso Internacional de Medicina Interna. Actas del Instituto Policlínico, 1968; 22: 153–157.

118–Alsina i Bofill J.: La heparina en las enfermedades renales. Actas del Instituto Policlínico, 1968; 22: 56–59.

119–Alsina i Bofill J.: Bases de la dosificació dels antibiòtics. Publicacions de la Societat Catalana de Biologia, Barcelona 1968.

120–Alsina i Bofill J.: El metge davant l'hipertens. Monografies Mèdiques, 1969; 1: de 106 pàgs.

121–Alsina i Bofill J.: Antibióticos y riñón. Actas del Instituto Policlínico, 1969; 23: 141–147.

1970–1979

122–Alsina i Bofill J.: L'esperit vocacional a la Clínica Mèdica B. de la meua època. I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana, 1970: 99–101.

123–Alsina i Bofill J.: Estimación preoperatoria. Actas del Instituto Policlínico, 1970; 24: 94–99.

124–Alsina i Bofill J.: El Doctor Manuel Salvat i Espasa. Figura del seu temps i del seu país. Annals de Medicina, 1970; 56: 314–317.

125–Alsina i Bofill J.: El procés d'envelliment. Real Academia de Medicina de Barcelona, 1970.

126–Alsina i Bofill J.: August Pi i Sunyer. Breves semblanzas de los últimos presidentes (1927–1971) de la Real Academia de Medicina de Barcelona. Anales de Medicina y Cirugía, Barcelona 1971; 52: 34–36.

127–Alsina i Bofill J.: El envejecimiento. Universitas 1971. Salvat Editores, Barcelona 1971 i 1987: 713–719.

128–Alsina i Bofill J.: Concepto y etiopatogenia de la hipertensión arterial. *Actas del Instituto Policlínico*, 1971; 25: 41–50.

129–Alsina i Bofill J.: Amell i Sans A. El cor dels pneumòpates i el pulmó dels cardíacs. *Actas del Instituto Policlínico*, 1972; 26: 98.

130–Alsina i Bofill J.: La epistaxis vista por un internista. *Actas del Instituto Policlínico*, 1972; 26: 101–106.

131–Alsina i Bofill J.: La longevidad: ilusión y problema. *Academia Médica III*, 1973; 3: 231–233.

132–Alsina i Bofill J.: El diagnòstic biològic. *Actas del Instituto Policlínico*, 1974; 28: 99–100.

133–Alsina i Bofill J.: Alcoholismo y neuropatías. *Actas del Instituto Policlínico*, 1974; 28: 26–34.

134–Alsina i Bofill J.: El aparato digestivo en el viejo. *Actas del Instituto Policlínico*, 1974; 28: 1–14.

135–Alsina i Bofill J.: El tractament de la hipertensió arterial. *Annals de Medicina*, 1974; 60: 439–453.

136–Alsina i Bofill J.: Hipertensión y aterosclerosis. *Eco Geriátrico*. Mércck, 1975; 10: 2.

137–Alsina i Bofill J.: De la medicina d'ahir a la medicina de demà. *Actes del II congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana*, 1975; 1: 139–146.

138–Alsina i Bofill J.: L'art de curar. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 640–652.

139–Alsina i Bofill J.: Recuerdo de Pedro Piulachs. *Athena*, 1976: 4–6.

140–Alsina i Bofill J.: Josep Mercadal i Peyrí (1903–1976). *Anales de Medicina y Cirugía*. Barcelona 1976; 56: 281–284.

141–Alsina i Bofill J.: CRIDA, X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, Perpinyà 1976: 17–19.

142–Alsina i Bofill J.: La cefalalgia vista por un internista. *Actas del Instituto Policlínico*, 1976; 30: 45–50.

143–Alsina i Bofill J.: La lluita contra l'arteriosclerosi. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 76–95.

144–Alsina i Bofill J.: El X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 743–746.

145–Alsina i Bofill J.: Después de 40 anys de silenci... *Annals de Medicina*, 1976; 62: 127–128.

146–Alsina i Bofill J.: Josep Mercadal i Peyri (1903–1976). *Anales de Medicina y Cirugía*, 1976; 56: 281–284.

147–Alsina i Bofill J.: El riesgo quirúrgico. *Actas del Instituto Policlínico*, 1976; 30: 51–66.

148–Alsina i Bofill J.: L'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. *Tribuna Mèdica*, 20–V–1976: 3–11.

149–Alsina i Bofill J.: Sobre la investigació a Catalunya. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 909–910.

150–Alsina i Bofill J.: Presentació Sessió Inaugural Curs 1976–1977. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 1135 y 1148–1149.

151–Alsina i Bofill J.: Cloenda Curs 1976–1977. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 1133–1134.

152–Alsina i Bofill J.: Discurs d'obertura. X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Llibre d'Actes, 1976: 27–38.

153–Alsina i Bofill J.: Tornant de Perpinyà. *Annals de Medicina*, 1976; 62: 1017–1018.

154–Alsina i Bofill J.: Ramon Turró (1854–1926). Jaume I el Conqueridor (1276–1976). Fundació Carulla-Font, 1976: 19.

155–Alsina i Bofill J.: Arteriosclerosis de las extremidades. Etiología y patogenia. *JANO*, 1977: 14–18.

156–Alsina i Bofill J.: Benvinguda, la Generalitat. *Annals de Medicina*, 1977; 63: 1425.

157–Alsina i Bofill J.: Conclusió. Record homenatge a Lluís Sayé. *Annals de Medicina*, 1977; 63: 1690–1691.

158–Alsina i Bofill J.: La XVI Reunió anual de l'Acadèmia. *Annals de Medicina*, 1977; 63: 675–676.

159–Alsina i Bofill J.: L'Acadèmia davant el pròxim futur. *Annals de Medicina*, 1977; 63: 1257–1258.

160–Alsina i Bofill J.: El mal de cap vist per un internista. *Anales de Medicina*, 1977; 57: 2–6.

161–Alsina i Bofill J.: La lluita per la salut. *Annals de Medicina*, 1977; 63: 1009–1010.

162–Alsina i Bofill J.: Josep Trueta i Raspall. Exemplar en la recerca i en el civisme. *Annals de Medicina*, 1978; 64: 220–222.

163–Alsina i Bofill J.: El metge i la malaltia terminal. *Annals de Medicina*, 1978; 64: 1140–1142.

164–Alsina i Bofill J.: Valoració crítica de nous mitjans de diagnòstic. *Annals de Medicina*, 1978; 64: 1524–1526.

165–Alsina i Bofill J.: Sessió inaugural curs 1977–1978. *Annals de Medicina*, 1978; 64: 1514–1523.

166–Alsina i Bofill J.: Parlament del Dr. Josep Alsina i Bofill en la Festa Anual de l'IEC del 1978. Butlletí interior informatiu d'Omnium Cultural, octubre 1978: 23–25.

167–Alsina i Bofill J.: L'Institut d'Estudis Catalans, actualitat. Serra d'Or, 1978: 445–446.

168–Alsina i Bofill J.: Una nova publicació de l'Acadèmia: Acta mèdica de Cataloniae. *Annals de Medicina*, 1978; 64: 345–346.

169–Alsina i Bofill J.: Jaume Derran i Clua. Fundació Jaume I, 1979: 105–106.

170–Alsina i Bofill J.: No sólo investigador: también humanista. *La Vanguardia*, 15-7-1979, pàg. 51.

171–Alsina i Bofill J.: August Pi i Sunyer, universitari, humanista, ciutadà. Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer. 1979: 85–100.

1980–1989

172–Alsina i Bofill J.: El vertigen vist pel geriatra. *Anales de Medicina y Cirugía*, 1980; 60: 58–62.

173–Alsina i Bofill J.: Puig Sureda, tal como le conocí. *Actas del Instituto Policlínico*, 1980; 30: 155–158.

174–Alsina i Bofill J.: Pi Sunyer Universitari, humanista i ciutadà. *Ateneu Barcelonès*, 1980: 18–31.

175–Alsina i Bofill J.: La toxina urèmica. *Annals de Medicina*, 1980; 66: 351–360.

176–Alsina i Bofill J.: August Pi Sunyer. *Ciència*, setembre 1980: 26–29.

177–Alsina i Bofill J.: Litogènesi urinària. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 515–532.

178–Alsina i Bofill J.: La hipertensión arterial en los viejos. *Actas del Instituto Policlínico*, 1981; 30: 33–41.

179–Alsina i Bofill J.: Comentari del llibre Geriatria. *Actas del Instituto Policlínico*, 1981; 30: 62.

180–Alsina i Bofill J.: L'ús tòpic de la trinitrina. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 713.

181–Alsina i Bofill J.: L'alcohol: Un perill per el fetus. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 714.

182–Alsina i Bofill J.: L'avaluació del risc tecnològic. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 714–715.

183–Alsina i Bofill J.: Hematoma intramural de l'esòfag. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 714.

184–Alsina i Bofill J.: La cistitis intersticial. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 801.

185–Alsina i Bofill J.: La simpatectomia lumbar en els vells. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 804–805.

186–Alsina i Bofill J.: El tractament quirúrgic de la hipertensió renovascular. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 805–806.

187–Alsina i Bofill J.: Esterilitat masculina per la salazopirina. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 903.

188–Alsina i Bofill J.: L'aspirina intraarticular en la poliartritis reumatoide. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 903–904.

189–Alsina i Bofill J.: Un nou hipotensor: el Captopril. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 904–905.

190–Alsina i Bofill J.: Els viroides. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 906.

191–Alsina i Bofill J.: Un tumor del colèdoc poc freqüent. *Annals de Medicina*, 1981; 67: 906–907.

192–Alsina i Bofill J.: L'associació mannitol-furosemida és perillosa. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 36.

193–Alsina i Bofill J.: Valor indicatiu de l'antígen càncero-embrióari. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 36–38.

194–Alsina i Bofill J.: La malaltia de Paget, és d'origen víric? *Annals de Medicina*, 1982; 68: 38.

- 195–Alsina i Bofill J.: Tiazides i colecistitis aguda. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 38–39.
- 196–Alsina i Bofill J.: La prevenció de l'hepatitis. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 39–40.
- 197–Alsina i Bofill J.: Tampons vaginals i xoc tòxic. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 124–125.
- 198–Alsina i Bofill J.: Tabaquisme passiu i càncer bronco-pulmonar. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 125–126.
- 199–Alsina i Bofill J.: L'encefalopatia hiponatrèmica. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 126–127.
- 200–Alsina i Bofill J.: Una causa d'hemorràgia còlica difícil de diagnosticar. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 127–128.
- 201–Alsina i Bofill J.: La llengua, la ciència i la consciència. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 203–204.
- 202–Alsina i Bofill J.: La ioïmbina en la malaltia de Parkinson. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 222.
- 203–Alsina i Bofill J.: Una urgència ortopèdica. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 223.
- 204–Alsina i Bofill J.: Valor de l'escintigrafia òssia. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 223–224.
- 205–Alsina i Bofill J.: La síndrome de Kawasaki. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 311–312.
- 206–Alsina i Bofill J.: Paraplegies no compressives de la malaltia de Paget. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 223–224.
- 207–Alsina i Bofill J.: Pseudomones a l'amanida. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 407–408.
- 208–Alsina i Bofill J.: La dilatació forçada de la bufeta, com agent terapèutic. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 408–409.
- 209–Alsina i Bofill J.: La feridura va de baixa. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 501–502.
- 210–Alsina i Bofill J.: Eficàcia de la indometacina sobre la febre i el dolor neoplàsic. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 502.
- 211–Alsina i Bofill J.: Plasmafèresi terapèutica. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 587–602.
- 212–Alsina i Bofill J.: Els substituïts de la Wassermann. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 604–605.
- 213–Alsina i Bofill J.: L'angioplàstia transluminal percutània. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 605–606.
- 214–Alsina i Bofill J.: Mots que caldria salvar. *Annals de Medicina*, 1982; 68: 683–690.
- 215–Alsina i Bofill J.: Muntaner i Plà, cronistes nacionals. *Revista de Girona*, 1982; 28: 39–41.
- 216–Alsina i Bofill J.: La Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma

de 1933. Commemoració del 50è Aniversari de la Universitat Autònoma de Barcelona de 1933, 5 d'octubre de 1983: 41–47.

217–Alsina i Bofill J.: Particularitats de la patologia en el vell. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 305–315.

218–Alsina i Bofill J.: La prevenció del tromboembolisme postoperatori. *Actas del Instituto Policlínico*, 1983; 30: 31–32.

219–Alsina i Bofill J.: Pechère i Col.: Las infecciones. *Actas del Instituto Policlínico*, 1983; 30: 26.

220–Alsina i Bofill J.: L'antibioteràpia profilàctica en cirurgia. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 27–28.

221–Alsina i Bofill J.: Perspectives dels nòduls tiroïdals freds. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 28–29.

222–Alsina i Bofill J.: El tractament de la fibril·lació auricular per fenoxedil. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 29.

223–Alsina i Bofill J.: La prevenció dels accidents cerebrals isquèmics. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 114–115.

224–Alsina i Bofill J.: L'oxalosi primària. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 115–116.

225–Alsina i Bofill J.: Com prevenir la nefropatia diabètica. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 222–223.

226–Alsina i Bofill J.: Serà possible controlar l'erecció? *Annals de Medicina*, 1983; 69: 115–116.

227–Alsina i Bofill J.: Diagnòstic dels tumors renals. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 319–320.

228–Alsina i Bofill J.: Precisions sobre el tractament de la tuberculosi. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 426.

229–Alsina i Bofill J.: La poliartritis de Lyme. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 495.

230–Alsina i Bofill J.: Un nou tractament de la malaltia de Parkinson. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 496.

231–Alsina i Bofill J.: El factor ètic de la hipertensió arterial. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 577–578.

232–Alsina i Bofill J.: Diferències en l'absorció de la insulina. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 578.

233–Alsina i Bofill J.: Altres aptituds de la clonidina. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 579.

234–Alsina i Bofill J.: Les associacions medicamentoses. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 579–580.

235–Alsina i Bofill J.: El tractament específic de la disminorrea espasmòdica. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 580–581.

236–Alsina i Bofill J.: Dubtes sobre la B.C.G. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 581–582.

237–Alsina i Bofill J.: Dificultats respiratòries del nadó per medicació materna. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 582.

- 238–Alsina i Bofill J.: Malifetes del liti. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 671–672.
- 239–Alsina i Bofill J.: Unes observacions interessants. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 672.
- 240–Alsina i Bofill J.: Els efectes indesitjables dels betabloquejadors. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 672–673.
- 241–Alsina i Bofill J.: Els problemes terapèutics de les infeccions urinàries. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 673–674.
- 242–Alsina i Bofill J.: Freqüència dels trastorns sexuals en els homes tractats per hipertensió. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 676–677.
- 243–Alsina i Bofill J.: La síndrome de Shulman. *Annals de Medicina*, 1983; 69: 677.
- 244–Alsina i Bofill J.: Efectes recíprocs embaràs-nefropaties. *Actas del Instituto Policlínico*, 1984; 30: 6–7.
- 245–Alsina i Bofill J.: L'Institut que hem anat fent. *Treb. Soc. Cat. Biol.*, 1984; 36: 43–51.
- 246–Alsina i Bofill J.: La represa de la Societat Catalana de Biologia 1962–1967, Homenatge al Dr. Pere Babot i Boixeda. *Societat Catalana de Biologia*, Barcelona 1985: 13–19.
- 247–Alsina i Bofill J.: Reflexions sobre la medicina preventiva. *Actas del Instituto Policlínico*, 1985; 30: 1–8.
- 248–Alsina i Bofill J.: Jordi Gol a l'Acadèmia. *Butlletí. Col·legi Oficial de Metges de Barcelona*, 1986; 1: 3–4.
- 249–Alsina i Bofill J.: La Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma del 1993. *Gimbernat*, 1986; 5: 13–18.
- 250–Alsina i Bofill J.: La Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma del 1933. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, 1987; Vol:2, 3: 29–32.
- 251–Alsina i Bofill J.: La meva gratitud a Marañón. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, 1987; Vol:2, 9–13.
- 252–Alsina i Bofill J.: Etiología y patogenia de la arteriosclerosis. *JANO*, 1987; 33: 90–94.
- 253–Alsina i Bofill J.: Als deu anys de la mort de Josep Trueta. *Revista de Catalunya*, 1989; 10: 3–5.
- 254–Alsina i Bofill J.: Precedents i realitzacions de la Universitat Autònoma del 1933. *Revista de Catalunya*, 1987; 12: 47–58.
- 255–Alsina i Bofill J.: Dieta i Càncer. *Actas del Instituto Policlínico*, 1988; 31: 1–6.
- 256–Alsina i Bofill J.: “Stress” i malalties cardio-vasculars. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, 1988; Vol: 3, 2: 67–71.
- 257–Alsina i Bofill J.: Record de Gregorio Marañón en el centenari de la seva naixença. *Revista de Catalunya*, 1988; 17: 53–61.
- 258–Alsina i Bofill J.: Record dels germans Joaquim i Antoni Trias i Pujol. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, 1989; Vol: 4, 1: 25–27.
- 259–Alsina i Bofill J.: En record de Benet Oliver i Suñé. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*. 1989; vol. 4, N° 2, 125–127.

1990–1993

260–Alsina i Bofill J.: Antoni Carreras i Verdaguer (1892–1989). Actas del Instituto Policlínico, 1990; 33: 1–3.

261–Alsina i Bofill J.: El seleni en biologia i patologia. Rev. R. Acad. Med. Catalunya, 1990; Vol: 5, 2: 87–93.

262–Alsina i Bofill J.: Els iniciadors de l'endocrinologia a Catalunya. Actas del Instituto Policlínico, 1991; 34: 5–8.

263–Alsina i Bofill J.: Reflexions sobre la medicina preventiva. Rev. R. Acad. Med. Catalunya, 1991; Vol: 6, 1: 11–17.

264–Alsina i Bofill J.: El nostre Pla de cada dia. El Josep Pla que he conegut. Edicions Baix Empordà, Palafrugell 1991: 9–13.

265–Alsina i Bofill J.: El "Diccionari Enciclopèdic de Medicina". Revista de Catalunya, 1991; 55: 141–144.

266–Alsina i Bofill J.: Malaltia d'Alzheimer. Rev. R. Acad. Med. Catalunya, 1992; Vol: 7, 3: 149–155.

267–Alsina i Bofill J.: Lluís Puig i Roig. Actes del Institut Policlínic, 1993; 35: 5–6.

268–Alsina i Bofill J.: History of Catalan Cardiology (1972–1992) de Manuel de Fuentes Sagaz. Actes del Institut Policlínic, 1993; 35: 10–11.

269–Alsina i Bofill J.: Clínica del càncer de fetge. Rev. R. Acad. Med. Catalunya, 1993; Vol: 8, 3: 131–137.

GRANS OBRES EN LES QUE EL DR. ALSINA VA PARTICIPAR*Diccionari de Medicina*

Director Manuel Corachan Barcelona. Salvat Editors S.A. 1932.

Tratado de Patología Médica (Enfermedades del aparato urinario)

Director A. Pedro Pons. Edit. Salvat, 1958. 2^a edición. 1965.

Vocabulari Mèdic

Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. 1974.

Diccionari Enciclopèdic de Medicina

Director Oriol Casassas. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1990.

ESCRITS PERIODÍSTICS DEL DR. ALSINA

L'oblit de "tothom" i "gaire". Avui 4–7–1981. Pàg. 4.

Atenció, si us plau! Diari Avui 12–11–1983. Pàg. 11.

Un ministre desinformat. Diari AVUI 17–3–1992. Pàg. 23.

COMENTARIS SOBRE LLIBRES DEL DR. ALSINA

Amell i Sans, A.: Albuminuria. La seva valoració pràctica. Alsina i Bofill. *Anal. de la Acadèmia*, 1935: 1193.

Casares i Potau, R.: El metge davant l'hipertens. Alsina i Bofill. *ACTAS* 1970; 24: 58.

Sense signatura: El metge davant l'hipertens. *ACTAS* 1970; 24:19.

Sense signatura: El metge davant l'hipertens. *Angiologia*, 1970; 152.

ESCRITS SOBRE LA FIGURA DEL DR. JOSEP ALSINA I BOFILL

Cartas de Sempronio: ... y el sillón académico de Alsina i Bofill.

DESTINO, n° 1728, 24-XI-1970, pàg. 20

Sense firma: El envejecimiento y su proceso.

DIARIO DE BARCELONA, 12-XI-1970.

David Griñó i Garriga: Josep Alsina i Bofill.

G ATADES. Rebotica de "Pitarra". Barcelona, 17-IV-1975, pàg. 2

Carlos Sentís: Palafrugell y sus escritores.

LA VANGUARDIA, 1976.

Jospe M. Espinàs: Lliçó de metge.

AVUI, 1-VI-1979., pàg. 24.

Santi Messaguer, Pep Bofill Miquel, Pere Costa, Paco Dalmau i Carles Sala: Personatges que faran història. Josep Alsina i Bofill.

Crònica d'un any 1985. Palafrugell 1985.

Carles Sentís: Marañón i els seus amics catalans.

AVUI, 2-VI-1987.

Sense firma: El Diccionari enciclopèdic de Medicina surt al carrer després de més de sis anys de feina.

AVUI, 7-XI-1990.

ENTREVISTES A JOSEP ALSINA I BOFILL

1970 - *DESTINO*, n° 1727, 7 de noviembre de 1970: 24-25

Autor: Baltasar Porcel

Títol: Josep Alsina i Bofill contra el envejecimiento.

1970 - *DIARIO DE BARCELONA*, 10 de noviembre de 1970: 17

Autor: G. C.

Títol: Doctor Alsina i Bofill, académico.

1970 - *NOTÍCIAS MÉDICAS*, 24 de noviembre de 1970: 56

Autor: G. C.

Títol: En la medicina social el enfermo debería poder elegir a su médico.

Ingreso del Doctor Alsina Bofill en la Real Academia de Medicina.

1973 - *DESTINO*, n° 2122, 8-14 de junio de 1973: 35-36

- Autor: J. Moya-Angeler
 Títol: Alsina Bofill, el "Institut", la cultura, la lengua y el "fet català".
 1973 - SERRA D'OR, novembre de 1973: 27-31
 Autor: Montserrat Roig
 Títol: El Doctor Alsina i Bofill. Un metge català.
 1976 - DIARIO DE BARCELONA, 9 d'abril de 1976: 7
 Autor: A. de la Fuente
 Títol: Función social de la Medicina.
 1976 - AVUI, 23 de setembre de 1976: 11
 Autor: Jaume Comellas
 Títol: Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana.
 1978 - AVUI, 31 d'octubre de 1978: 9
 Autor: Rosa Maria Piñol
 Títol: Institut d'Estudis Catalans. De les catacumbes a la legalitat.
 1987 - LA VANGUARDIA, 24 de mayo de 1987: 34
 Autor: Lluís Permanyer
 Títol: Doctor Josep Alsina i Bofill.
 1988 - METGE i SOCIETAT, octubre-novembre 1988: 26-31
 Autor: Josep M. Pascual
 Títol: Josep Alsina i Bofill. Enamorat del país.
 1989 - JANO, 1989; 37: 86-90
 Autor: Josep Pernaú
 Títol: Josep Alsina i Bofill o la octogenària juventud.
 1989 - SALUT CATALUNYA, 1989; 3: 135-137
 Autor: Rosa Boladeras
 Títol: Josep Alsina i Bofill.

ESCRITS DE COMIAT AL DR. ALSINA

- Servei d'Informació Col·legial. Col·legi Oficial de Metges de Barcelona
 Jaume Padrós Selma: Ha mort el doctor Josep Alsina i Bofill.
 n° 55 Agost-Setembre. 1993
 ANNALS DE MEDICINA 1993; 79: 167
 Autor: Oriol Casassas
 Títol: Comiat. En la mort de Josep Alsina i Bofill.
 ACTES CLÍNICA PLATÓ: 1994; 34: 1-12
 Autors: Jordi Pujol i Soley. Record del Doctor Alsina i Bofill.(2)
 Pere Ribot. Recordant el doctor Alsina i Bofill. (3)
 Ignasi Orsola. Converses de passadís amb el Dr. Alsina i Bofill a
 la Clínica Plató. (4-6)
 Moises Broggi. Josep Alsina i Bofill (1904-1993).(7-8)

Ramón Casares. En la mort del Dr. Alsina i Bofill. (9–10)

Jordi Pujol. L'ètica, com a valor d'empresa. (11–12)

TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA, 1993; 44

Ricard Guerrero. Josep Alsina i Bofill, el president de la represa. (131–132)

Oriol Casassas. Josep Alsina i Bofill, l'exemple. (133–136)

SALUT CATALUNYA 1993; 7: 266–274

Autors: Gonçal Lloveras. Homenatge a Josep Alsina i Bofill. (266)

Jospe M. Via. Aproximació modesta, però emotiva, al Dr. Alsina i Bofill en el moment de la seva mort. (266–268)

Marius Foz. Josep Alsina i Bofill i l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. (268–270)

Federic Suñer. Un palafrugellenc il·lustre, gran persona i bon català. (270–271)

Oriol Casassas. Alsina i Bofill i la passió per la llengua. (272–273)

Ramon Trías. Un home de fermes conviccions. (273–274)

EL OBSERVADOR

Néstor Luján. En memòria del doctor Josep Alsina i Bofill. 3–IX–1993, pàg. 14

AVUI

Sense firma. Mor el metge Josep Alsina i Bofill, especialista en lexicologia mèdica catalana. 28–VIII–1993

Jospe M. Ainaud. En la mort del doctor Alsina i Bofill. 29–VIII–1993

Joan Martí i Vallés. El doctor Alsina i Bofill, en el record. 4–IX–1993

Carles Sentís. Alsina i Bofill vist d'aprop. 5–IX–1993

Moises Broggi. En record del doctor Alsina i Bofill. 8–XI–1993

Marta Pesarrodona. Metges i pacients. 8–IX–1993

Joan Brotons Gimeno. Més sobre el doctor Alsina i Bofill. 15–IX–1993

EL PUNT

Necrològiques. Josep Alsina i Bofill. 29–VIII–1993

Jospe M. Pascual. Enamorat del país. Josep Alsina i Bofill. 30–VIII–1993

Narcís-Jordi Aragó. Alsina. 27–IX–1993

NOMENAMENTS I TÍTOLS DEL DR. ALSINA

– Títol de Llicenciatura

– Orla del Doctor Alsina

– Nomenament com a metge de l'Ajuntament

- Profesor Adjunto de Patología Médica
- Cap de Servei de l'Institut Policlínica
- Correspondent de la Reial Acadèmia de Medicina de Palma de Mallorca
- Membre de la secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans
- 1r president de la “Societat Catalana de Biologia” filial de l'Institut d'Estudis Catalans
- Vicepresident de l'Institut d'Estudis Catalans
- Acadèmic electe de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona i de Palma de Mallorca
- Membre Fundador de la Societat Internacional de Medicina Interna, de la Nefrología y de la Unión Médica Mediterránea
- President de l'Institut d'Estudis Catalans
- President de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques
- President d'Honor del Segon Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana
- President del Desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana
- Clau de la Rambla 1981
- Creu Sant Jordi
- Primer Premi Jordi Gol i Gurina
- Membre d'Honor de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de les Joventuts Mèdiques de Catalunya
- Col·legiat d'Honor del Col·legi de Metges de Girona

* * *

REFERÈNCIES I NOTES

1. Roig, M. (1973). El doctor Alsina i Bofill. Un metge català. Serra d'or, pp. 27–31.
2. Rodríguez Arias, B. (1971). Memoria de Secretaría. Anales de Medicina y Cirugía **51**, 39–51.
3. Casassas i Simó, O. (1970). La Medicina Catalana del segle xx. Edicions 62, p. 141.
4. Porcel, B. (1970). Josep Alsina i Bofill contra el envejecimiento. Destino **1727**, 24–25.
5. Alsina i Bofill, J. (1976). L'art de curar. Annals de Medicina **62**, 640–652.
6. Alsina i Bofill, J. (1977). La lluita per la salut. Annals de Medicina **63**, 1009–1010.
7. Padrós Selma, J. (1993). Ha mort el doctor Josep Alsina i Bofill. Servei d'Informació Col·legial, Col·legi Oficial de Metges de Barcelona **55**.
8. Pujol Soley, J. (1994). Record del Doctor Alsina i Bofill. ACTES Clínica Plató **34**, p. 27.
9. Guerrero, R. (1993). Josep Alsina i Bofill, el president de la represa. Treballs Societat Catalana de Biologia **44**, 131–132.
10. Broggi Vallés, M. (1994). Josep Alsina i Bofill. Sessió necrològica a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.
11. Currículum obtingut de la Reial Acadèmia de Medicina, completat pels autors.
12. Foz, M. (1993). Josep Alsina i Bofill i l'Acadèmia de Ciències Mèdiques. Salut Catalunya **7**, 268–270.
13. Alsina i Bofill, J. (1970). L'esperit vocacional a la Clínica Mèdica B de la meua època. I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana. Llibre d'Actes **2**, 99–101.

14. Alsina i Bofill, J. (1970). El procés d'envelliment, record dels mestres. Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.
15. Alsina i Bofill, J. (1963). Dr. Joan Codina Altés (1891-1963). ACTAS de las Reuniones Científicas del Cuerpo Facultativo del Instituto Policlínico **17**, 141-143.
16. Codina Altés, J., Panyella Aldrufeu, F., González, M., Alsina i Bofill, J. (1932). Lesions renals en els malalts amb hipertensió. Setè Congrès de Metges de Llengua Catalana **1**, 158-165.
17. Ferrer i Solervicens, F., Alsina i Bofill, J., Panyella i Aldrufeu, F. (1936). Brots evolutius tuberculosos en el curs d'infeccions eberthianes. IX Congrès de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Perpinyà. pp. 164.
18. Alsina i Bofill, J. (1990). La concepció del nostre Institut. Institut Policlínic Plató, p. 12.
19. de Moragas, J. M. (1957). La Medicina de equipo. La Medicina Clínica **29**, 344-350.
20. Presentació. (1931). ACTES de les reunions del Cos Facultatiu de l'Institut Policlínic **1**, p. 1.
21. Broggi, M. (1994). Josep Alsina i Bofill (1904-1993), Actes Clínica Plató **34**, 7-8.
22. Pascual, J. M. (1988). Josep Alsina i Bofill. Enamorat del país. Metge i Societat, pp. 26-31.
23. Alsina i Bofill, J. (1992). Un ministre desinformat. AVUI, 17 de març de 1992, p. 23.
24. Alsina i Bofill, J. (1982). La llengua, la ciència i la consciència. Annals de Medicina **68**, 203-204.
25. Moya Ageler, J. (1973). Alsina i Bofill, l'Institut, la cultura i el fet català. Destino **2122**, 35-36.
26. Alsina i Bofill, J. (1976). El X Congrès de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Annals de Medicina **62**, 743-746.
27. Alsina i Bofill, J. (1991). El *Diccionari Enciclopèdic de Medicina*. Revista de Catalunya **55**, 141-144.
28. Alsina i Bofill, J. (1976). Discurs d'obertura. Llibre d'Actes. X Congrès de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, 27-38.
29. Corachan, M. (1932). Diccionari de Medicina. Salvat Editors S.A. Barcelona, p. 672.
30. Personatges. Palafrugellencs il·lustres. En la mort del doctor Josep Alsina i Bofill. Revista de Palafrugell (1993), 8-9.
31. Alsina i Bofill, J. (1969). El metge davant l'hipertens. Monografies mèdiques **1**, p. 106. Edicions 62. Barcelona.
32. Ramis i Coris, J. (1994). El Dr. Josep Alsina i Bofill i la llengua. Sessió homenatge al Dr. Josep Alsina i Bofill. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears.
33. Sempronio. (1970). Cuatro cuartillas. La vejez en la Academia. Tele/Expres. p. 23.
34. G. C. (1970). Doctor Alsina Académico. Diario de Barcelona. 10 de noviembre de 1970, p. 17.
35. El doctor Alsina i Bofill ingresó en la Reial Acadèmia de Medicina. Hoja del Lunes. 9 de noviembre de 1970, p. 12.
36. El problema del envejecimiento, discurso del doctor Alsina i Bofill al ingresar en la Real Academia de Medicina. El Noticiero Universal. 9 de noviembre de 1970, p. 22.
37. ACMCB (1974). Vocabulari Mèdic. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. p. 264.
38. ACMCB (1976). Editorial: Després de 40 anys de silenci... Annals de Medicina **62**, 127-128.
39. Pi i Sunyer, A. (1930).
40. Fuente, A. (1976). De la: Función Social de la Medicina. Entrevista con el Dr. José Alsina y Bofill. Diario de Barcelona. 9 de abril de 1976, p. 7.
41. Ribes, Ll. (1976). A Perpinyà, una reunió científica interrompuda l'any 1939. Avui. 23 setembre 1976, p. 11.

42. Comelles, J. (1976). X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Avui. 23 setembre 1976, p. 11.
43. L'Institut recupera la seva casa. AVUI. 13 juliol 1977, p. 2.
44. Retorno de l'Institut d'Estudis Catalans a su sede de 1931-1939. La Vanguardia española. 13 juliol 1977, 3-19.
45. Cesión oficial de los locales al "Institut d'Estudis Catalans". El Noticiero Universal. 13 juliol 1977, p. 12.
46. Alsina i Bofill, J. (1991). El *Diccionari Enciclopèdic de Medicina*. Revista de Catalunya 55, 141-144.
47. Casassas, O. (1990). *Diccionari Enciclopèdic de Medicina*. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. Enciclopèdia Catalana, Barcelona. pp. 1729.
48. Alsina i Bofill, J. (1980). August Pi i Sunyer universitari, humanista, ciutadà. Ateneu Barcelonès. En el centenari d'August Pi i Sunyer. pp. 18-31.
49. Alsina i Bofill, J. (1987). Precedents i realitzacions de la Universitat Autònoma del 1933. Revista de Catalunya 12, 47- 58.
50. Alsina i Bofill, J. (1987). La Facultad de Medicina de la Universidad Autonoma del 1933. Rev. R. Acad. Med. Catalunya. Vol. 2, 3, 29-32.
51. Bastons Vivanco, C. (1984). Cartes d'Antoni Trias Pujol a Miguel de Unamuno. Serra d'Or, pp. 35-39.
52. Barbany Cairó, J. (1978). Recerca en medicina bàsica durant l'autonomia de Catalunya. Annals de Medicina 64, 1348-1365.
53. Alsina i Bofill, J. (1983). La Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma de 1933. Commemoració del 50è Aniversari de la Universitat Autònoma de Barcelona de 1933. Universitat de Barcelona. Dins l'acte inaugural del Curs 1983-84 de la Universitat de Barcelona. Extret, pp. 41-47.
54. Carta del Dr. Alsina a la seva família. Manresa 7 de juny de 1938.
55. Laporte Salas, J. (1994). El doctor Alsina i les nostres institucions acadèmiques. Sessió homenatge al Dr. Josep Alsina i Bofill. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears.
56. Conferència del Prof. Dr. J. Alsina i Bofill. Diario Baleares. 17 abril 1946, Palma de Mallorca, p. 2.
57. Conferencias del Profesor Dr. Alsina Bofill en el Colegio de Médicos. Diario Baleares. 20 abril 1946, Palma de Mallorca. p. 2.
58. Homenatge a Barcelona al Dr. Alsina. Punt Diari. 3 de febrer de 1981.
59. Els dilluns xerraires. La Vanguardia. 9 de febrer de 1981.
60. El diablo cojuelo: Entrega de "la clau de Barcelona" al doctor Alsina i Bofill. El Noticiero Universal. 3 de febrer de 1981.
61. Medalla para un doctor. Correo Catalan. 3 de febrer de 1981.
62. Pascual, J. M. (1988). Josep Alsina i Bofill. Enamorat del país. Metge i Societat, pp. 26-31.
63. Permanyer, L. (1987). Un señor de Barcelona. Doctor Josep Alsina i Bofill. La Vanguardia. 24 de mayo de 1987, p. 34.
64. Luján, N. (1993). En memoria del doctor Josep Alsina i Bofill. El Observador. 3 setiembre 1993, p. 14.
65. Alsina i Bofill, J. (1982). Muntaner i Plà, cronistes nacionals. Revista de Girona 28, 39-41.
66. Alsina i Bofill, J. (1991). El nostre Pla de cada dia. El Josep Pla que he conegut. Edicions Baix Empordà. Palafrugell. pp. 9-13.
67. Ainaud de Lasarte, J. M. (1993). En la mort del doctor Alsina Bofill. Avui. 29 d'agost de 1993.

68. Martí i Vallés, J. (1993). El doctor Alsina i Bofill, en el record. Avui. 4 de setembre de 1993.
69. Sentís, C. (1993). Alsina i Bofill vist de prop. Avui. 5 de setembre de 1993.
70. Pessarrodona, M. (1993). Metges i pacients. Avui. 8 de setembre de 1993.
71. Brotons Gimeno, J. (1993). Més sobre el doctor Alsina i Bofill. Avui. 15 de setembre de 1993, p. 13.
72. NOTA: Al final d'aquesta monografia es pot consultar la bibliografia del Dr. Josep Alsina i Bofill, juntament amb la relació d'entrevistes i escrits de comiat.
73. Alsina i Bofill, J., Guasch, J. (1929). Consideracions sobre un cas de nefrosi lipoide. *Annals de Medicina* **23**, 171-185.
74. Alsina i Bofill, J. (1987). La meva gratitud a Marañón. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya* **2**, 9-13.
75. Alsina i Bofill, J. (1993). Clínica del càncer de fetge. *Rev. R. Acad. Med. de Catalunya.*, **8**, 3, 131-137.
76. Alsina i Bofill, J. (1932). Memòria-ressenya del curs de 1931-1932. *Annals de Medicina* **26**, 773-788.
77. Freixas i Freixas, J. (1932). Discurs inaugural. *Annals de Medicina* **26**, 789-792.
78. Alsina i Bofill, J. (1971). August Pi i Sunyer. "Breves semblanzas de los últimos presidentes (1927-1971) de la Real Academia de Medicina de Barcelona. *Anales de Medicina y Cirugía* **52**, 34-36.
79. Alsina i Bofill, J. (1984). L'Institut que hem anat fent. *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* **36-I**, 43-50.
80. Alsina i Bofill, J. (1985). La represa de la Societat Catalana de Biologia (1962-1967), Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda. *Societat Catalana de Biologia*, pp. 13-19.
81. Alsina i Bofill, J. (1978). Parlament del Dr. Josep Alsina i Bofill en la Festa Anual de l'IEC del 1978. *Butlletí interior informatu d'Omnium Cultural*, pp. 23-25.
82. ACMCB (1977). La Junta de Govern. Benvinguda, la Generalitat. *Annals de Medicina* **63**, p. 1425.
83. ACMCB (1976). Editorial: Després de 40 anys de silenci..., *Annals de Medicina* **62**, 127-128.
84. Alsina i Bofill, J. (1976). Crida, Llibre d'Actes del X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Perpinyà. pp. 17-19.
85. Alsina i Bofill, J. (1970). El Doctor Manuel Salvat i Espasa. Figura del seu temps i del seu país. *Annals de Medicina* **56**, 314-317.
86. Alsina i Bofill, J. (1976). Josep Mercadal i Peyri (1903-1976). *Anales de Medicina y Cirugía* **56**, 281-284.
87. Alsina i Bofill, J. (1978). Josep Trueta i Raspall. Exemplar en la recerca i en el civisme. *Annals de Medicina* **64**, 220-222.
88. Alsina i Bofill, J. (1986). Jordi Gol a l'Acadèmia. *Butlletí. Col·legi Oficial de Metges de Barcelona* **1**, 3-4.
89. Alsina i Bofill, J. (1990). Antoni Carreras i Verdaguer (1892-1989). *Actas del Instituto Policlínico* **33**, 1-3.
90. Alsina i Bofill, J. (1965). Augusto Pi y Suñer. *Anales de Medicina y Cirugía* **45**, 211-220.
91. Alsina i Bofill, J. (1965). Augusto Pi y Suñer. Professor, Maestro, Universitario. *ACTAS* **19**, 125-129.
92. Alsina i Bofill, J. (1971). August Pi i Sunyer. Breves semblanzas en los últimos presidentes (1927-1971) de la Real Academia de Medicina de Barcelona. *Anales de Medicina y Cirugía* **52**, 34-36.

93. Diferents autors. (1979). Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer. Barcelona.
94. Alsina i Bofill, J. (1989). Record dels germans Joaquim i Antoni Trias i Pujol. *Revista de la Real Academia de Medicina de Catalunya* **4**, 25–27.
95. Alsina i Bofill, J. (1991). Els iniciadors de l'endocrinologia a Catalunya. *ACTES* **34**, 5–8.
96. Alsina i Bofill, J. (1976). L'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. *Tribuna Mèdica*, pp. 3–11.
97. Alsina i Bofill, J. (1962). VII Congreso Internacional de Medicina Interna. *ACTAS* **16**, 194–198.
98. Alsina i Bofill, J. (1966). Impresiones del VII Congreso Internacional de Gerontología. *ACTAS* **20**, 215–218.
99. Alsina i Bofill, J. (1968). La Nefrología en el X Congreso Internacional de Medicina Interna. *ACTAS* **22**, 153–157.
100. Alsina i Bofill, J. (1993). History of Catalan Cardiology (1872–1992) de Manuel Fuentes Sagaz. *ACTES de l'Institut Policlínic* **35**, 10–11.
101. El Dr. Alsina, primer presidente de la Asociación de Nefrología. *ACTAS* **16** (1962), p. 199.
102. Alsina i Bofill, J. (1935). Albuminúria. La seva valoració pràctica. *Monografies Mèdiques* **91**, 1–76.
103. Amell i Sans, A., Alsina i Bofill, J. (1935). Albuminuria. La seva valoració pràctica. *Annals de Medicina* **29**, p. 1193.
104. Alsina i Bofill, J. (1949). Uremia i pseudouremia. Insuficiencia renal. Colección Española de Monografías Médicas **93–94**, 1–76.
105. Alsina i Bofill, J. (1969). El metge davant l'hipertens. *Monografies Mèdiques* **1**, 5–88. Edicions 62, Barcelona.
106. Casares i Potau, R. (1970). J. Alsina i Bofill. El metge davant l'hipertens. *ACTAS* **24**, p. 58.
107. Alsina i Bofill, J. (1930). Flemó gàstric secundari a un ulcus de boca anastomòtica. Treball de la Clínica Mèdica B. Hospital Clínic. Extret. VI Congrés de Metges de Llengua Catalana Barcelona. pp. 551–557.
108. Alsina i Bofill, J., Faixat, F. (1934). Vòlvul gàstric. *Annals de Medicina* **28**, 21–23.
109. Alsina i Bofill, J. (1935). Els mecanismes de producció dels símptomes litíasics. *La Medicina Catalana* **5**, p. 232.
110. Alsina i Bofill, J., Mascaró, M. (1935). Quist hidatídic i colecistopaties. *La Medicina Catalana* **5**, p. 241.
111. Alsina i Bofill, J., Mascaró, M. (1936). Dificultats diagnòstiques en els quists hidatídics de fetge. IX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Perpinyà. pp. 162–163.
112. Alsina i Bofill, J. (1993). Clínica del càncer de fetge. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, **8**, **3**, 131–137.
113. Tolosa Colomer, E., Alsina i Bofill, J. (1930). Sobre las formas predominantes motoras de la siringomielia. *Ars Mèdica* **6**, 1–12.
114. Alsina i Bofill, J., Tolosa Colomer, E. (1930). Algunes consideracions sobre el diagnòstic diferencial de l'atrofia muscular progressiva miopàtica. *Annals de Medicina* **24**, 97–111.
115. Tolosa Colomer, E., Alsina i Bofill, J. (1934). La meràlgia parestèsica essencial y la simptomàtica. *Annals de Medicina* **28**, 951–963.
116. Alsina i Bofill, J. (1959). Aspectos terapéuticos de los accidentes vasculares del cerebro. *Anales de Medicina y Cirugía* **39**, 147–157.
117. Alsina i Bofill, J. (1960). Enfoque diagnóstico y terapéutico de la meningitis. *Actas Instituto policlínico* **14**, 126–131.
118. Alsina i Bofill, J. (1974). Alcoholismo y neuropatías. *ACTAS* **28**, 26–34.

119. Alsina i Bofill, J. (1992). Malaltia d'Alzheimer. *Rev. R. Acad. Med. Catalunya*, 7, 3, 149-155.
120. Alsina i Bofill, J. (1962). Sobre el tratamiento de la insuficiencia arterial aterosclerótica. *Actas del Instituto Policlínico* 16, 212-220.
121. Alsina i Bofill, J. (1965). Anticoagulantes con medicación protiláctica de la aterosclerosis. *Actas del Instituto Policlínico* 19, 45-48.
122. Alsina i Bofill, J. (1974). El aparato digestivo en el viejo. *ACTAS* 28, 1-14.
123. Alsina i Bofill, J. (1980). El vertigen vist pel geriatra. *Anales de Medicina y Cirugía* 60, 58-62.
124. Alsina i Bofill, J. (1981). La hipertensión arterial en los viejos. *ACTAS* 30, 33-41.
125. Alsina i Bofill, J. (1970). Estimación preoperatoria. *ACTAS* 24, 94-99.
126. Alsina i Bofill, J. (1972). La epistaxis vista por un internista. *ACTAS* 26, 101-106.
127. Alsina i Bofill, J. (1976). La cefalalgia vista por un internista. *Actas del Instituto Policlínico* 30, 45-50.
128. Alsina i Bofill, J. (1980). August Pi Sunyer universitari, humanista, ciutadà. *Ateneu Barcelonès*. En el centenari d'August Pi i Sunyer. pp. 18-31.
129. Fuster de Carulla, V. (1995). El dilema de compaginar la ciència-tecnologia amb el diàleg amb el malalt. *Centre Cardiovascular Sant Jordi*. Barcelona. Diada de Sant Jordi de 1995. pp. 31-79.
130. SUPPORT Investigators: A controlled trial to improve care for seriously hospitalized patients. *JAMA* 274 (1995), 1591-1598.
131. Alsina i Bofill, J. (1976). L'art de curar. *Annals de Medicina* 62, 640-652.
132. Alsina i Bofill, J. (1985). Reflexions sobre la medicina preventiva. *ACTAS* 30, 1-8.
133. Espinàs, J. M. (1979). Lliçó de metge. *AVUI* 1 juny 1979. p. 24.
134. Alsina i Bofill, J. (1978). Valoració crítica de nous mitjans de diagnòstic. *Annals de Medicina* 64, 1524-1526.
135. Domingo i Sanjuan, P. (1970). Discurs de resposta de l'Acadèmic Numerari. *Real Academia de Medicina de Barcelona*.
136. Casares i Potau, R. (1994). En la mort del Dr. Josep Alsina i Bofill. *Actes de la Clínica Plató* 34, 9-10.
137. Alsina i Bofill, J. (1983). Particularitats de la patologia en el vell. *Annals de Medicina* 69, 305-315.
138. Alsina i Bofill, J. (1978). El metge i la malaltia terminal. *Annals de Medicina* 64, 1140-1142.